

KULTTUURILUOTSIT
MATALAN KYNNYKSEN KULTTUURITOIMINTAA
JYVÄSKYLÄSSÄ

Milka Manerus
Opinnäytetyö
Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kulttuurituotannon koulutusohjelma (240 op)
11/2009

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU
Kulttuurituotannon koulutusohjelma

OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Milka Manerus	
Työn nimi Kulttuuriluotsit – Matalan kynnyksen kulttuuritoimintaa Jyväskylässä	
Työn ohjaajat Molla Walamies, Sanna Pekkinen	Sivumäärä 47 + liite 5 sivua
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä kuvataan Jyväskylän taidemuseon organisoimaa kulttuuriluotsitoimintaa, nostetaan esille toiminnan kehittämiskohteita ja pohditaan niille ratkaisuja. Marras-kuussa 2008 aloitettu työ toteutettiin toimeksiantona Jyväskylän taidemuseolle.</p> <p>Keskeiset tutkimusmenetelmät olivat kulttuuriluotsseille lähetetty kysely, toiminnan organisoijien konsultointi sekä osallistuva havainnointi. Tutkimuksessa tehtiin myös kat-saus kulttuuriluotsitoiminnan taustalla vaikuttavaan ajatukseen taide- ja kulttuuriharras-tusten hyvinvointivaikutuksista, tutustuttiin vapaaehtois- ja vertaistoimintaan sekä kult-tuurin saavutettavuuteen.</p> <p>Tutkimuksen aikana selvisi, että kulttuuriluotsitoiminnalla on paljon positiivisia vaiku-tuksia kulttuuriluotsien sosiaaliseen elämään. Kulttuuriluotsina toimimisen koettiin li-säävän kulttuuriharrastuneisuutta ja kiinnostusta kulttuuriympäristöön, kasvattavan itse-luottamusta ja tuovan lisää sisältöä elämään. Keskeisimmät esille nousseet kehittämis-kohdat olivat kulttuuriluotsien keskinäisen tiedonkulun parantaminen, toiminnan orga-nisoinnin jatkuvuuden takaaminen sekä peruskoulutukseen liittyvän tiedon omaksumi-sen tukeminen niin kulttuuriluotsien kuin kulttuuriluotsikohteidenkin osalta.</p> <p>Vapaaehtoisina vertaisohjaajina toimivien kulttuuriluotsien tehtävänä on edistää kult-tuurin saavutettavuutta rohkaisemalla ihmisiä kulttuuritoiminnan pariin. Heidän pää-kohderyhmänsä ovat erityistä kannustusta tarvitsevat ihmiset, kuten ikääntyvät, maa-hanmuuttajat, syrjäytymisvaarassa olevat nuoret, pitkäaikaissairaat sekä päihde- ja mie-lenterveyskuntoutujat. Kulttuuriluotsitoiminnan kuvaaminen ja kehittämiskohtien esille nostaminen koettiin tarpeellisina, sillä toiminta on ainutlaatuista ja vuonna 2006 käyn-nistyneestä kulttuuriluotsitoiminnasta on vasta vähän tutkimustietoa.</p>	
Asiasanat Kulttuuriluotsit, Kulttuurin saavutettavuus, Sosiokulttuurinen innostaminen, Vapaaeh-toistyö, Vertaistuki	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Culture Management

ABSTRACT

Author Milka Manerus	
Title Art and Culture Companions – Accessible Cultural Activity in Jyväskylä	
Tutors Molla Walamies, Sanna Pekkinen	Number of page 47 + appendix 5 pages
Abstract <p>The thesis includes a description of Art and Culture Companions, voluntary peer guides conducted by Jyväskylä Art Museum. The objective of this thesis was to discover developing aspects and to propose new ideas in order to improve the current conducting policies. The work, starting in November 2008, was executed as a commission for Jyväskylä Art Museum.</p> <p>Main methods used were an enquiry concerning the Art and Culture Companions' viewpoints, consulting the main organizers and committed observation. The thesis also includes an overview on art and culture activities' positive effects on health and well-being, voluntary work and peer support, and access to culture.</p> <p>Working as an Art and Culture Companion has several positive impacts on the voluntary peer workers' lives. Individuals taking part in the enquiry felt that the work had increased both their activity in the culture field and their self-confidence. Some felt that the work had brought more content to their lives. The main aspects of development concern the pass of information among Art and Culture Companions, ensuring the continuation of coordination and improving the absorbing of information during the training.</p> <p>Art and Culture Companions are a new and genuine form of voluntary work that sets new ways of multidisciplinary culture work. The objective of Art and Culture Companions is to lower the threshold for new participators of cultural activities. Companions' target group includes individuals and groups such as the elderly, immigrants, disabled, socially secluded people or others in need of special encouragement. Companions were first trained in 2006 and very little research on the work has been made so far.</p>	
Keywords Access to culture, Art and Culture Companions, Participation, Peer support, Voluntary work	

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	KULTTUURILUOTSITOIMINTA	8
	2.1 Kulttuuriluotsit kulttuuripalveluiden käyttäjien tukena	8
	2.2 Jyväskylän taidemuseo toiminnan käynnistäjänä ja organisoijana	9
3	KULTTUURIN SAAVUTETTAVUUS	12
	3.1 Kulttuurin vaikutuksen hyvinvointiin	12
	3.2 Saavutettavuus	14
	3.3 Jyväskylän taidemuseo saavutettavuuden edistäjänä	15
4	VERTAISTOIMIJAT SOSIOKULTTUURISINA INNOSTAJINA	16
	4.1 Sosiokulttuuriset innostajat saavutettavuuden edistäjinä	16
	4.2 Vapaaehtoistoiminta	17
	4.3 Vapaaehtois- ja vertaistoiminta Jyväskylässä	18
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
	5.1 Kysely kulttuuriluotseille	21
	5.2 Konsultointi ja havainnointi	23
6	KYSELYN TULOSTEN TARKASTELU	25
	6.1 Kulttuuriluotsit vapaaehtoistoimijoina	25
	6.2 Tiedotus	26
	6.3 Kulttuuriluotsikohteet	27
	6.4 Kulttuuriluotseille järjestettävä oheistoiminta	28
	6.5 Kulttuuriluotsitoiminnan anti luotseille ja heidän asiakkailleen	30

7	KULTTUURILUOTSITOIMINNAN KEHITTÄMISKOHTEET	32
	7.1 Toiminnan organisointi	32
	7.2 Koulutuksen kehittäminen	35
	7.3 Kulttuuriluotsitoiminnan erityismuodot	37
	7.4 Sisäinen tiedotus	41
8	POHDINTA	43
	LÄHTEET	45
	LIITTEET	48

1 JOHDANTO

Kulttuuriluotsitoiminnan taustalla vallitsee ajatus siitä, että kulttuurin pitäisi olla kaikkien saatavilla. Vapaaehtoiset kulttuuriluotsit vievät kulttuurin pariin sellaisia asiakkaita, joiden ei tulisi lähdetyksi kulttuurikohteisiin ilman kannustusta. Toiminnan vapaaehtoisuus, vertaisuus ja maksuttomuus tekevät siitä helposti lähestyttävää, matalan kynnyksen kulttuurityötä. Vuonna 2006 käynnistynyt kulttuuriluotsitoiminta sai alkunsa Jyväskylän taidemuseon museolehtori Sirpa Turpeisen halusta tuoda kulttuuri lähemmäs ihmisiä. Toiminnan synnyssä vaikuttivat halu edistää kulttuurin saavutettavuutta ja kehittää laadukasta vapaaehtoistyötä. Nämä tavoitteet ovat yhä oleellinen osa kulttuuriluotsitoimintaa.

Koska kulttuuriluotsitoiminta on vielä nuorta, aiheesta ei ole tehty laajoja tutkimuksia. Syksyllä 2008 Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituottajaopiskelijat saivat Jyväskylän taidemuseolta toimeksiannon laatia kulttuuriluotsitoimintaa kehittävä kysely. Kulttuuriluotseille lähetetyn kyselyn tavoitteena oli saada luotsien näkökulma mukaan kehittämistoimintaan. Kysely toteutettiin opiskelijoiden harjoitustyönä, osana opinnäytetyöhön valmistavia opintoja. Samalla tarjoutui tilaisuus tehdä kulttuuriluotsitoimintaa kehittävä opinnäytetyö kyselyn materiaalia apuna käyttäen. Aiempien työharjoittelukokemukseni perusteella Jyväskylän taidemuseo on helposti lähestyttävä työympäristö, joten toimeksiannon vastaanottaminen oli luontevaa.

Tarkastelen tutkimuksessani kulttuuriluotsitoiminnan käytäntöjä ja pyrin nostamaan esille kehittämiskohteita. Tutkimusmenetelminä käytin kulttuuriluotseille lähetettyä kyselyä, osallistuvaa havainnointia sekä toiminnan organisoijien konsultointia. Tutkimuksen aikana osallistuin kulttuuriluotsitoimintaan sekä tarkkailijan että kulttuuriluotsin ominaisuudessa. Konsultointi ja tarkkailijan roolini mahdollistivat toimintaan tutustumisen organisoinnin näkökulmasta, kun taas kulttuuriluotsikoulutukseen osallistuminen ja luotsina toimiminen syvensivät ymmärrystäni toimintaan osallistumisen syistä ja merkityksistä. Nämä roolit auttoivat minua hahmottamaan kulttuuriluotsitoiminnan hyviä puolia, kehityskohtia ja mahdollisuuksia.

Kulttuuriharrastusten hyvinvointia edistävät vaikutukset ovat kiinnostaneet minua opintojeni alkuvaiheista lähtien. Kulttuuriluotsitoiminnan tarkoituksena on kulttuuritarjontaan osallistumisen mahdollistaminen kaikenlaisille ihmisille, mitä pidän tärkeänä ja arvokkaana asiana. Tutkimuksen aikana minulle kävi entistä selvemmäksi, että haluan tuottajana edistää kulttuurielämysten ulottamista ihmisille, jotka eivät automaattisesti hakeudu kulttuurin pariin.

2 KULTTUURILUOTSITOIMINTA

2.1 Kulttuuriluotsit kulttuuripalveluiden käyttäjien tukena

Kulttuuriluotsit ovat Jyväskylän museoiden kouluttamia vapaaehtoisia kulttuurikohteiden tarjontaan perehtyneitä vertaisohjaajia. He toimivat rohkaisijoina, oppaina ja kaverina erityistä kannustusta tarvitseville ihmisille, joiden ei muuten tulisi lähdettyä kulttuurikohteisiin. Luotseiksi on koulutettu eri ikäisiä taide- ja kulttuurialan sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, opiskelijoita ja opettajia, eläkeläisiä, erityisryhmien ja järjestöjen edustajia sekä palvelualojen ja asukasyhdistysten toimijoita.

Kulttuuriluotsien tehtävänä on innostaa sidosryhmiään kulttuurin pariin. Heidän asiakkaitaan voivat olla esimerkiksi ikääntyneet, liikkumis- tai aistirajoitteiset, päihde- tai mielenterveyskuntoutujat, pitkäaikaissairaat ja maahanmuuttajat. Kulttuuriluotsit houkuttelevat kulttuurikohteisiin erityisryhmien edustajien lisäksi perheenjäseniä, naapureita sekä tuttavien työ- ja harrastuspiireistä. Toiminnalla pyritään edistämään syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten hyvinvointia parantamalla heidän mahdollisuuksiaan osallistua kulttuuritoimintaan. Toisaalta myös kulttuuriluotsien oman elämän haltuunotto, innostuminen ja toisten innostaminen, osallistuminen ja omien mahdollisuuksien oivaltaaminen myös työuran päätyttyä ovat asioita, joita toiminnalla halutaan edistää. Lisäksi mielekäs vapaaehtoistyö kulttuurin parissa luo luotseille tunteen omasta kykeneväisyydestä ja tarpeellisuudesta. (Laitinen 2009.)

Vuodesta 2006 lähtien kulttuuriluotsikohteina ovat olleet Alvar Aalto-museo, Keski-Suomen museo, Suomen käsityön museo, Jyväskylän taidemuseo sekä Jyväskylän yliopiston museoon kuuluva Keski-Suomen luontomuseo. Museoiden asiakaskunnan laajentamiseen suunniteltu kulttuuriluotsitoiminta on luontevasti levittäytynyt muihinkin kulttuurikohteisiin Jyväskylän alueella. Luotsien esittämien toiveiden, museolehtoreiden ideoinnin sekä kohteiden oman aktiivisuuden seurauksena uusiksi kohteiksi ovat valikoituneet Kuokkalan kartano, Keski-Suomen ilmailumuseo, Jyväskylän kaupunginkirjasto, Galleria Becker, Jyväskylän kaupunginteatteri sekä Jyväskylä Sinfonia. (Laitinen 2009.)

Kulttuuriluotsin palvelut ovat käyttäjille maksuttomia. Asiakkaat pääsevät museoihin ja Kuokkalan kartanoon ilmaiseksi luotsin seurassa viikonpäivästä riippumatta. Perjantaisin Jyväskylän museoihin on vapaa pääsy kaikilta asiakkailta. Jyväskylän kaupunginteatteri ja Jyväskylä Sinfonia tarjoavat kulttuuriluotseille ja heidän asiakkailleen alennuksen normaalista lipun hinnasta. Jyväskylän kaupunginkirjastoon ja Galleria Beckeriin asiakkailta on aina vapaa pääsy. Kulttuuriluotsin voi tilata kulttuuriluotsikoordinaattorilta, joka välittää ryhmälle sopivimman luotsin ryhmän luonteesta ja aikataulusta riippuen. Asiakkaat voivat pyytää kulttuuriluotsin tiettyyn ennalta valittuun kohteeseen tai kysyä vinkkejä mielenkiintoisista kohteista ja näyttelyistä.

2.2 Jyväskylän taidemuseo toiminnan käynnistäjänä ja organisoijana

Alun perin idean kulttuuriluotsista, vapaaehtoisesta kulttuuritarjontaan tutustuttavasta vertaisohjaajasta, keksi Jyväskylän taidemuseon museolehtori Sirpa Turpeinen. Kulttuurin saavutettavuutta edistävien projektien tueksi ”tarvittiin joku tuomaan asiakkaat kulttuuripalveluiden luokse kädestä pitäen”. Kulttuuriluotsitoiminta kehitettiin toisaalta laajentamaan museoiden ja kulttuurikohteiden asiakaskuntaa, mutta myös vastaamaan kulttuurista kiinnostuneiden vapaaehtoisten tarpeisiin. Kulttuuri- ja taidetoiminnasta kiinnostuneet vapaaehtoiset toimivat nyt tiedonvälittäjinä kulttuuriluotsikohteiden, yhdistysten ja asiakkaiden välillä. (Turpeinen 2009.)

Aluksi kulttuuriluotsin palveluita suunniteltiin pääasiassa ikääntyville. Taidetta pitkään ikään (2006-2007) –projektin puitteissa saatu Opetusministeriön avustus (3000 €) mahdollisti kulttuuriluotsitoiminnan käynnistämisen ja toiminnan ylläpitämisen kahden vuoden ajan. Sittemmin Jyväskylän taidemuseo on osallistunut kulttuuriluotsitoiminnan kustannuksiin pienissä määrin museopedagogiaan suunnattujen varojen osalta. Ikääntyvien lisäksi toimintaa on laajennettu laitoksissa asuville pitkäaikaissairaille, maahanmuuttajille ja lopulta kaikille, jotka saattavat tarvita erityistä kannustusta lähteäkseen kulttuurin pariin. (Laitinen 2009.)

Kulttuuriluotsikohteiden toimintaan mukaan lähtemisen taustalla vaikuttivat pitkällä aikavälillä muodostuneet verkostot Jyväskylän museolehtoreihin ja Turpeisen vakuuttuneisuus kulttuuriluotsitoiminnan hyvistä puolista. Varovaisen alun jälkeen, positiivisten

kokemusten myötä kohteet ovat alkaneet kiinnostua toiminnasta entistä enemmän. Kohteet ovat mukana kulttuuriluotsitoiminnan kehittämisessä antamalla palautetta suoraan kulttuuriluotsikoordinaattorille sekä osallistumalla yhteisiin kehittämistilaisuuksiin. (Turpeinen 2009.)

Vuodesta 2008 lähtien kulttuuriluotsitoiminnan organisoinnista on vastannut taideohjaaja Hanne Laitinen. Kulttuuriluotsikoordinaattorin toimenkuvaan kuuluu yhteydenpito kulttuuriluotseihin ja kulttuuriluotsikohteisiin, tiedottaminen, koulutuksen suunnittelu ja organisointi, tietojen ylläpito, markkinoinnin suunnittelu sekä vertaistoimintaan innostaminen ja yhteisöllisyyden ylläpitäminen. Tiedottaminen tapahtuu pääasiassa sähköpostitse tapahtumista ja uusista näyttelyistä kertomalla. Kulttuuriluotsitapaamisia pyritään järjestämään tarpeen mukaan, keskimäärin kerran kuukaudessa. Kulttuuriluotsikoordinaattori on myös itse kulttuuriluotsikoulutuksen saanut yhteisötaiteilija, jonka taidekasvattajan tausta vaikuttaa toiminnan organisoinnissa ja luonteessa. (Laitinen 2009).

Kulttuuriluotsikoulutus

Maksuttomassa koulutuksessa vapaaehtoiset tutustutetaan eri kulttuurikohteisiin ja niiden tarjontaan vierailujen ja työpajojen avulla. Kurssiluontoisen koulutuksen aikana kulttuuriluotseja opastetaan myös itsenäiseen tiedonhakuun ja heille annetaan vinkkejä ryhmän kanssa toimimiseen. Kouluttajina toimivat kohteiden edustajat, jotka perehdyttävät kulttuuriluotsit kohteen toimintaan opastusten aikana. Koulutuksen organisoinnista ja luotsien välityksestä vastaa kulttuuriluotsikoordinaattori.

Koulutuksiin osallistujat ovat löytyneet useille potilas- ja eläkejärjestöille sekä oppilaitoksille tiedottamalla. Tiedote koulutuksista on ollut myös Jyväskylän kaupungin tiedotuslehdessä sekä Jyväskylän vapaaehtoistoiminnan keskus Vaparin lehdessä, jonka kautta suurin osa ensimmäisistä kulttuuriluotsikoulutukseen osallistuneista löytyi. Sanan levitessä koulutukseen on löytynyt osallistujia myös kulttuuriluotsien kautta. Sopivaksi koulutettavien määräksi on muodostunut n. 25-30 osallistujaa, jotka valitaan yleensä ilmoittautumisjärjestyksessä, mutta myös osallistujan lähtökohdat huomioon ottaen.

Vuonna 2008 järjestetyssä ”hoitsuluotsi” -koulutuksessa ensisijaisiksi osallistujiksi valittiin hoitoalan ihmisiä. (Turpeinen 2009.)

Peruskoulutus sisältää yleensä tutustumiskäyntejä 5 eri museoon, joiden aikana museolehtori tai kouluttaja perehdyttää koulutukseen osallistujat kohteen toimintaan. Kulttuuriluotseille jaetaan koulutuksissa saatavan tiedon tueksi tiivistelmä, jossa kerrotaan kohteen perustiedot (historia, nykyinen toiminta, erityispalvelut, yhteystiedot). Tutustumiskäynnit tehdään parin viikon välein, ja ne kestävät kukin noin 2 tuntia. Koulutuksen lopussa järjestetään seminaari, johon kuuluu koulutuksen yhteenvetoa, kehittämisseskelua ja luennointia kulttuuriharrastusten hyvinvointivaikutuksista, vapaaehtois- ja vertaistoiminnasta tai muista tilanteeseen sopivista aiheista. Seminaarin tarkoituksena on myös toimia kannustimena uusille kulttuuriluotseille ja rohkaista heitä itsenäiseen luotsina toimimiseen. (Laitinen 2009.)

Peruskoulutuksen lisäksi kulttuuriluotseille järjestetään jatkokoulutusta, johon sisältyy esimerkiksi toisiin kulttuurikohteisiin (uudemmat kohteet kuten Jyväskylän kaupunginteatteri ja Jyväskylä Sinfonia) tutustumista, luentoja ja näyttelyiden esittelyjä. Jatkokoulutuksen runko vaihtelee vuosittain kulttuuritarjonnasta riippuen. Koulutustilaisuudet ovat kaikille kulttuuriluotseille avoimia peruskoulutuksen käymisen ajankohdasta riippumatta, jolloin luotsit voivat halutessaan päivittää tietojaan tutuistakin aiheista. Kulttuuriluotsit voivat myös ehdottaa järjestäjille kohteita tai aiheita, jotka he kokevat mielenkiintoisiksi jatkokoulutusmahdollisuuksiksi.

Koulutuksia on järjestetty vuodesta 2006 lähtien yksi vuodessa. Kevääseen 2009 mennessä koulutuksen käyneitä oli yhteensä 120, joista noin 80 toimii luotsina aktiivisesti. Vapaaehtoistoiminnan periaatteiden mukaisesti toimintaan osallistutaan omien resurssien ja voimavarojen mukaisesti, eikä kulttuuriluotseilta veloiteta tiettyä määrää luot-sauskertoja.

3 KULTTUURIN SAAVUTETTAVUUS

3.1 Kulttuurin vaikutukset hyvinvointiin

Kulttuuritoiminnan ja taideharrastusten positiiviset vaikutukset terveyteen on todettu useissa pohjoismaisissa tutkimuksissa. Ruotsalaisessa kulttuuriharrastusten ja eliniän odotteen yhteyttä mitanneessa pitkäaikaistutkimuksessa todettiin, että vapaa-ajan toiminta sekä kulttuuriharrastukset (erityisesti elokuvissa, konserteissa, museoissa ja taidenäyttelyissä käyminen) vaikuttivat positiivisesti eliniän odotteeseen. (Konlaan 2002, 7-8.) Eliniän odotteella tarkoitetaan väestön jäljellä olevaa keskimääräistä elinikää vuosissa (Hyypä 2002, 36).

Kyseisen tutkimuksen mukaan kulttuuriharrastukset alentavat verenpainetta ja aiheuttavat positiivisia muutoksia hormonitasapainossa. Myöhemmälläkin iällä aloitettu kulttuuriharrastus voi pidentää elinaikaa. (Konlaan 2002, 7-8.) Samoihin tuloksiin päästiin myös vastaavassa suomalaistutkimuksessa, joka osoitti vapaa-ajan aktiivisen harrastustoiminnan pidentävän elinikää (Hyypä & Liikanen 2005, 90).

Kulttuuriluotsien ja heidän asiakkaidensa välinen vuorovaikutus ja luottamus sekä niistä kumpuava yhteisöllisyys ovat tärkeä osa kulttuuriluotsitoimintaa. Nämä ominaisuudet liittyvät oleellisesti sosiaalisen pääoman käsitteeseen. Robert D. Putnamin määritelmän mukaan sosiaalinen pääoma on kansalaisten keskinäistä luottamusta sekä normeja ja verkostoja, jotka parantavat yhteiskunnan toimintaa. Sosiaalinen pääoma voidaan nähdä myös vapaaehtoisena kansalaistoimintana yhteisöissä, joissa vallitsee luottamus toisiin ihmisiin ja yhteisiin päämääriin. Kulttuuri- ja taideharrastuksissa kertyvä sosiaalinen pääoma saattaa myös osaltaan selittää tiettyjen kulttuuriharrastusten myönteisiä terveysvaikutuksia. (Hyypä & Liikanen 2005, 90; Hyypä 2002, 11, 50.)

Kulttuurin hyvinvointivaikutukset on huomioitu Opetusministeriön selvityksessä (2008:12), joka tarkastelee kulttuurin ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä sosiaalisissa yhteyksissä ilmenevissä taidepohjaisissa hankkeissa. Selvityksen mukaan taidetoiminta mahdollistaa hyvän elämän, sillä se tarjoaa henkisiä, kulttuurisia ja sosiaalisia taitoja. Selvityksen perusteella syntyi toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla pyrittiin lisäämään

ja tehostamaan sosiaali- ja terveystalouden sekä kulttuurielämän toimijoiden välistä yhteistyötä hallinnon ja käytännön tasolla. (Opetusministeriö 2008. 4, 11.)

Vaikka kulttuuriluotsitoiminta profiloituu selvästi kulttuuritoiminnaksi, siinä on myös sosiaalisuuden piirteitä. Kulttuurin parissa tehtävällä vertaistyyllä on syrjäytymistä ja masennusta ennaltaehkäiseviä vaikutuksia, sillä se kasvattaa sosiaalisia verkostoja ja tarjoaa mielekästä tekemistä sekä onnistumisen kokemuksia. Yhteisöllisyyden rakentaminen ja omien voimavarojen käyttöön valjastaminen ovat toiminnan taustatavoitteina.

Tammikuussa 2010 julkaistavassa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimenpideohjelmahdotuksessa esitetään, että kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutukset huomioitaisiin osana valmisteilla olevaa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistamista. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen taiteen ja kulttuurin keinoin halutaan myös osaksi kuntien strategioita. Ehdotuksessa mainitaan lisäksi yhteisöjen ja instituutioiden vastuu osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämisessä sekä arjen kulttuurisuuden edistämisessä. (Liikanen 2009, 4-12.)

Arjen kulttuurisuudella tarkoitetaan sitä, että ihmiset kokevat elämänsä merkitykselliseksi ja mielekkääksi arkielämän kokemusten kautta. Merkitykselliset kokemukset arjessa, luovuus ja vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa vahvistavat identiteettiä ja edistävät osallisuutta. Arjen kulttuurisuuden näkökulma tuo esille mahdollisuuden käyttää taidetta ja kulttuuria osallistumisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämisessä sekä ihmisten että yhteiskunnallisten toimijoiden osalta. (Liikanen 2009. 12.)

Kulttuuriluotsitoiminnassa yhteisöllisyys ja osallisuuden lisääminen ovat avainasemassa. Kulttuuri- ja taidetoiminnan tuominen osaksi jokaisen elämää on toiminnan lähtökohtana. Onnistumisen ja osallisuuden kokemukset näkyvät toiminnassa paitsi kulttuuriluotsien, myös heidän asiakkaidensa kohdalla. Kulttuuri ja taide ovat mukana monien kulttuuriluotsien arjessa, niin työssä kuin vapaa-ajan suunnittelussakin. (Laitinen 2009.)

3.2 Saavutettavuus

Saavutettavuus tähtää ihmisten yhdenvertaiseen kohteluun ja syrjimättömyyteen. Palvelu tai tila on saavutettava silloin, kun sen on erilaisten yleisöjen ulottuvilla, ja kaikilla on mahdollisuus osallistua. Saavutettavuutta voidaan edistää mm. poistamalla fyysisiin tai taloudellisiin tekijöihin sekä aisteihin ja asenteisiin liittyviä esteitä. (Opetusministeriö 2009. Kehys 2009 a.)

Saavutettavuus kattaa useita eri osa-alueita. Näitä ovat rakennettujen ympäristöjen saavutettavuus, tiedollinen, aistillinen, kulttuurinen, taloudellinen ja päätöksenteon saavutettavuus. Kulttuurikohteiden esteellisyys johtuu usein tietämättömyydestä tai tahattomista asenteista. Toimintojen suunnittelijoiden, rahoittajien ja toteuttajien perehtyneisyys saavutettavuuteen, mahdollisten esteiden tiedostaminen ja erilaiset käyttäjäryhmät huomioonottava asenne mahdollistavat kaikkien asiakasryhmien toiminnan kulttuurikohteissa. (Kehys 2009 a; Kehys 2009 b.)

Kulttuurin saavutettavuus –toimenpiteitä Suomessa

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuuteen on kiinnitetty huomiota Opetusministeriön toimenpideohjelmassa (2006:6), johon on koottu kulttuurin saavutettavuuden edistämiseen liittyviä toimenpiteitä. Toimenpiteisiin kuuluu Kulttuuria kaikille –internet-palvelun kehittäminen, saavutettavuuden kartoittaminen kulttuurilaitoksissa, kulttuurin saavutettavuuteen suunnattujen määrärahojen asteittainen kasvattaminen sekä sektorirajat ylittävän yhteistyön kehittäminen. Toimenpiteet pyritään toteuttamaan vuoteen 2010 mennessä yhdessä taide- ja kulttuurilaitosten sekä muiden kulttuuritoimijoiden, alueellisen taidehallinnon ja kuntien kulttuurihallintojen kanssa. (Opetusministeriö 2006:6.)

Valtion taidemuseon suunnittelema Kaikkien taidemuseo –strategia pyrkii parantamaan saavutettavuutta museotalalla sekä edistämään kulttuurien yhdenvertaisuutta. Museo haluaa saavutettavuuden alueella tehtävän käytännön työn avulla synnyttää myönteistä julkisuuskuvaa, joka haastaa ja innoittaa koko taidemuseokentän toimimaan kulttuurin saavutettavuuden edistämiseksi. Strategian laatimista koordinoiva yksikkö Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys kokoaa aineistoa ja oppimateriaalia, joiden avulla syn-

tyvien toimintamallien toivotaan leviävän koko museokentälle. (Valtion taidemuseo 2009, 9-27.)

3.3 Jyväskylän taidemuseo saavutettavuuden edistäjänä

Jyväskylän taidemuseon periaatteisiin kuuluu palveluiden mahdollisimman pitkälle viety sovellettavuus. Museo haluaa luoda mahdollisuuksia oppimiselle ja elämysten saamiselle riippumatta asiakkaan iästä, fyysisistä tai psyykkisistä ominaisuuksista, kulttuuritaustasta, uskonnosta, asuinpaikasta tai sosiaalisesta taustasta. Taidemuseo pyrkii ottamaan asiakkaiden fyysiset, tiedolliset ja kulttuuriset erityistarpeet huomioon kaikilla museon toiminnan osa-alueilla. (Turpeinen 2008.)

Museo- ja taidepalveluiden saavutettavuutta on pyritty parantamaan Jyväskylän taidemuseossa mm. Esteetön museo (2001-2003) ja Avoinmuseo (2003-2007) -projektien ja vuonna 2006 alkaneen kulttuuriluotsitoiminnan avulla. Esteetön museo ja Avoinmuseo -projektien tuotoksena Keski-Suomen alueen museoiden yhteistyössä syntyi www.avoinmuseo.fi -sivusto, joka esittelee alueen museotarjontaa ja tarjoaa tietoa saavutettavuudesta sekä mm. viittomakielisiä museoesittelyitä ja verkkonäyttelyitä näkövammaisille. Kulttuuriluotsitoiminta pyrkii puolestaan toteuttamaan useiden saavutettavuuteen tähtäävien projektien ja hankkeiden tavoitteita ruohonjuuritasolla. Toiminnalla pyritään vastaamaan tiedollisten, asenteellisten, fyysisten ja kulttuuristen esteiden asettamiin haasteisiin. (Jyväskylän taidemuseo 2007; Turpeinen 2009.)

Esteetön museo ja Avoinmuseo –projektien lisäksi Jyväskylän taidemuseo on ollut mukana suunnittelemassa Terveyttä ja hyvinvointia kulttuurista (2007-2009) ja Kulttuuria pitkään ikään (2007-2009) -hankkeita sekä toteuttamassa Taidetta pitkään ikään (2006-2007) –projektia. Taidetta pitkään ikään –projektin tarkoitus oli motivoida ikääntyviä ja tarjota heille mahdollisuuksia osallistua taiteelliseen toimintaan. Projektin tavoitteena oli myös lisätä taidepalveluiden saavutettavuutta laitoksissa asuville ja laitospalveluita käyttäville ikääntyville ihmisille. Taustalla olivat kokemukset taiteen hyvinvointia edistävästä vaikutuksista. (Turpeinen 2007; 2009.)

4 VERTAISTOIMIJAT SOSIOKULTTUURISINA INNOSTAJINA

4.1 Sosiokulttuuriset innostajat saavutettavuuden edistäjinä

Sosiokulttuurinen innostaminen on sosiaalipedagogian sovellusalue. Siinä on kysymys pedagogisen tiedostamisen ja sosiaalisen luovuuden liikkeestä; ihmisten välisestä kohtaamisesta, palvelusta, dialogista ja solidaarisuudesta. Laajasti ajateltuna sosiokulttuuriin innostamiseen voidaan lukea mm. monipuolinen urheilu-, kulttuuri- ja nuorisotoiminta. Sosiokulttuurinen innostaminen muotoutui varsinaiseksi ammatiksi vapaaehtoistoiminnan pohjalta 1960-luvulla. Nykyään ammatillisia innostajia koulutetaan esimerkiksi liikunnan alalle. (Kurki 2000, 9-11, 32; 2007, 9; 2009.)

Sosiokulttuuriset innostajat toimivat herättelijöinä ja välittäjinä kansan ja taiteen välillä. Innostajien tavoitteena on edistää saavutettavuutta, eli mahdollistaa mahdollisimman suuren kansanosan pääsy nauttimaan kulttuuripalveluista ja -tuotteista. Heidän tehtävänä on mm. vahvistaa ihmisten välisiä suhteita, luoda niihin lämpöä ja intymiteettiä sekä edistää sosiaalista kommunikaatiota. Innostamisen perustavoitteena on edistää yksilön omaa osallisuutta ja korostaa yksilöä oman arkielämänsä kulttuurin tuottajana. Sosiokulttuurinen innostaminen pyrkii saavuttamaan kulttuurisen demokratian ja siten parantamaan yhteiskunnan toimintaa. (Kurki 2000, 11-14.)

Kulttuuriluotsitoimintaa voidaan pitää sosiokulttuurisen innostamisen muotona. Luotsien tehtävänä on tukea, rohkaista ja innostaa tukea tarvitsevia ja siten edistää kulttuurin saavutettavuutta. Nylund ja Yeung (2005, 20) epäilivät nuorten, ikäihmisten sekä ns. kolmannen iän (Karisto 2002) edustajien roolin kasvavan tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnan saralla. Eläkkeelle siirtymisen ja varsinaisen vanhuuden välissä oleville kolmannen iän edustajille kulttuuriluotsitoiminta voikin tuoda uutta sisältöä elämään työuran päätyttyä. Vaikka innostaminen kohdistuukin pääasiallisesti luotsien asiakkaisiin, toiminta innostaa myös luotseja itseään.

4.2 Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminnassa on kyse palkattomasta, yleishyödyllisestä toiminnasta, joka useimmiten on organisoitua. Se on luottamuksellista ennaltaehkäisevää palvelua, joka perustuu vastavuoroisuuteen ja tasa-arvoon. Vapaaehtoistoiminnan tavoitteena on tarjota osallistumismahdollisuuksia ja siten edistää hyvinvointia. Vapaaehtoistoimija voi osallistua itselleen parhaiten soveltuviin tehtäviin, eikä erityistaitoja edellytetä. Myös toimintaan käytetty ajankohta on vapaaehtoistoimijan päätettävissä. Yleisimpiä syitä osallistumiseen ovat halu auttaa lähimmäisiä, muodostaa sosiaalisia suhteita sekä kokea jotain uutta. Usein lähimmäisen auttaminen synnyttää auttavalle vapaaehtoistoimijalle tunteen siitä, että hän saa itsekin paljon ja oppii samalla uutta. (Nylund, Yeung 2005, 14-15; Versova 2009 b; Vapari 2009 a.)

Vertaistoiminta on yksi vapaaehtoistoiminnan muodoista. Yhdistävänä tekijänä on auttaminen, erotuksena autettavien ja auttajien lähtökohdat: vertaistuessa lähtökohtana ovat yhteneväiset kokemukset, kun taas vapaaehtoistyössä auttajalla ei välttämättä ole samaa kokemuspohjaa autettavan kanssa. Vertaistoiminta vastaa ihmisten tarpeeseen jakaa kokemuksia ja saada tietoa ja tukea toisilta samanlaisessa elämäntilanteessa olevilta. (Nylund, Yeung 2005. 14, 15, 195.)

Vertaisryhmän tuki on tärkeä voimavara haastavassa elämäntilanteessa olevalle yksilölle. Vaikka vertaistuki ei ole terapiaa, sillä voi olla suuri syrjäytymistä ja mielenterveysongelmia ennalta ehkäisevä merkitys. Vertaistoiminta tuottaa yhteiskuntaan hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa vahvistaen yksilön elämänlaatua. Se täydentää julkisia sosiaali- ja terveyspalveluita tuomalla kokemustiedon asiantuntijuuden rinnalle, ja se voi toimia linkkinä virallisen avun saamiseen. Palkaton vapaaehtoistyö on julkiselle sektorille myös edullinen tukimuoto. (Laitinen 2009; Sosiaali- ja terveysministeriö 2003:4. 19; Versova 2009 c.)

Kulttuuriluotsit ovat tavallisen ihmisen tiedoilla ja taidoilla varustettuja sekä kiinnostusta kulttuuriin omaavia vertaisohjaajia, jotka saavat koulutuksessa tuekseen perustietoa Jyväskylän kulttuurikohteista. Lähtökohtaisesti he ovat siis asiakkaidensa kanssa tasa-vertaisia, ja saavat koulutuksessa valmiudet johdattaa sidosryhmiään kulttuurin äärelle. Vertaisuus on yksi olennaisimmista kynnystä kulttuuritoimintaan osallistumiselle ma-

daltavista tekijöistä. Kulttuuriluotsit ovat myös keskenään vertaisia, ja luotsien keskinäinen yhteisöllisyys koetaan voimavarana.

4.3 Vapaaehtois- ja vertaistoiminta Jyväskylässä

Jyväskylässä toimii kaksi vapaaehtois- ja vertaistoimintaa tukevaa ja kehittävää tahoja yhteistyössä kulttuuriluotsien kanssa. Keski-Suomen sosiaaliturvayhdistyksen alainen Versova-hanke toimii sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tukena tarjoten koulutusta vertaisryhmätoiminnasta sekä vapaaehtoistyöntekijöiden perehdyttämisestä. Hankkeen tavoitteena on edistää vapaaehtoistoimijoiden ja ammattilaisten välistä yhteistyötä luomalla uusia toimintamalleja. Vertaistuki ja vapaaehtoistyö halutaan saada tärkeäksi osaksi julkisen ja kolmannen sektorin kanssa tehtävää yhteiskunnallista hyvinvointityötä. (Versova 2009 a; Versova 2009 d, 61.)

Versova tukee myös vertaisryhmien toimintaa tarjoamalla kokoontumistiloja, koulutusta ja tietoa sekä yhteistyömahdollisuuksia. Hankkeen kohderyhmänä ovat psykososiaalista ja sosiokulttuurista tukea tarvitsevat ikääntyneet ihmiset sekä nuoret aikuiset, jotka tarvitsevat tukea selvitäkseen koulu- tai työelämässä. Kohderyhmien kanssa työskentelemisen avulla pyritään luomaan toimintamalleja, joita voidaan tulevaisuudessa soveltaa muidenkin syrjäytymisvaarassa olevien tarpeisiin. (Versova 2009 a; Versova 2009 c; Versova 2009 d.)

Vuonna 1994 perustettu Jyväskylän kaupungin vapaaehtoistoiminnan keskus Vapari on osa Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvakeskusta. Sen tavoitteena on vähentää asukkaiden avuntarvetta ennalta ja tarjota osallistumismahdollisuuksia vapaaehtoistoimintaan. Vapari tukee sekä vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneita ihmisiä että vapaaehtoistoimintaa organisoivia ja ohjaavia tahoja mm. koulutuksia järjestämällä. Sen tehtävänä on myös kehittää vapaaehtoistoimintaa. (Vapari 2009 b; Versova 2009 d, 61.)

Vapari on ollut tärkeä kulttuuriluotsitoiminnan yhteistyökumppani toiminnan alkuvaiheista asti. Alun perin kulttuuriluotsien välitys tapahtui Vaparin kautta. Kun luotseja välittävän henkilön virka lakkautettiin alkuvuodesta 2009, välitys siirtyi luontevasti kulttuuriluotsikoordinaattorin harteille. Vaparin kautta saatu tuki vapaaehtoistoiminnan

organisointiin liittyen on ollut kulttuuriluotsitoiminnan koordinoinnin ja laadukkaan vapaaehtoistyön kehittämisen kannalta tärkeää. Vaparin ja Versovan edustajat ovat myös osallistuneet kulttuuriluotsien kouluttamiseen kertomalla vapaaehtois- ja vertaistoiminnan periaatteista koulutusten aikana. (Laitinen 2009.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Jyväskylän taidemuseon tilaamassa tutkimuksessa pyrittiin kuvaamaan kulttuuriluotsitoimintaa ja nostamaan esille toiminnan kehityskohteita. Tutkimusmenetelminä käytettiin kyselyä (liite 1), havainnointia ja konsultointia. Kyselyllä haluttiin selvittää toiminnan kehityskohtia kulttuuriluotsien näkökulmasta. Samalla hankittiin tietoa kulttuuriluotsien taustoista ja toiminnan merkityksistä heille. Kysely soveltui parhaiten tutkimusmenetelmäksi kulttuuriluotsien kohdalla, sillä tarkoituksena oli kartoittaa laajan joukon näkemyksiä useista kulttuuriluotsitoimintaan liittyvistä puolista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 165). Kyselylomakkeen laativat Humanistisen ammattikoulun kulttuurituottajaopiskelijat harjoitustyönä Jyväskylän taidemuseon toimeksiantona.

Kyselyn tukena ja organisoinnin kannalta oleellisten kehityskohtien hahmottamisessa päätin käyttää kulttuuriluotsikoordinaattorin sekä toiminnan kehittäneen museolehtorin konsultointia. Konsultointi soveltui tutkimusmenetelmäksi muodollista haastattelua paremmin sen joustavuuden vuoksi. Konsultointi tapahtui avoimen haastattelun tavoin keskustelunomaisesti ja usein spontaanisti työn ohessa. Uusia konsultoinnin aiheita syntyi jatkuvasti, ja useiden haastattelutilanteiden järjestäminen olisi ollut turhaa ja aikaa vievä. Koska kulttuuriluotsitoimintaa käsittelevää kirjallista materiaalia on julkaistu hyvin vähän, konsultointi oli tärkeä apu toiminnan kuvauksen laatimisessa. (em, 209.)

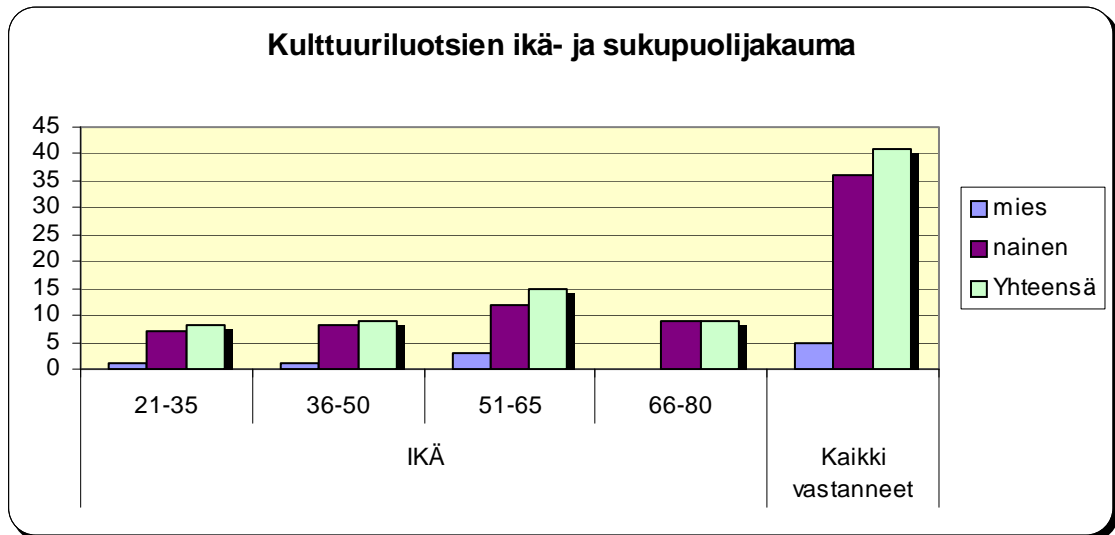
Tutkimuksen aikana osallistuin useisiin kulttuuriluotsitapaamisiin ja toimintaan liittyviin tilaisuuksiin marraskuun 2008 - marraskuun 2009 välisenä aikana saadakseni kattavamman käsityksen kulttuuriluotsitoiminnan luonteesta. Tutkimuksen alkuvaiheessa osallistuin tapaamisiin organisoijien tukena, havainnoijan roolissa. Tutkimuksen edetessä ja erityisesti kulttuuriluotsikoulutukseen osallistuessani koin tulevani osaksi kulttuuriluotsien ryhmää, jolloin havainnointini oli luonteeltaan täydellistä osallistumista (em, 216-217). Havainnointi kulttuuriluotsitapaamisissa ja kulttuuriluotsikoulutuksessa keväällä 2009 tuki kyselystä saadun aineiston tulkitsemista ja osoitti kulttuuriluotsitoiminnan kehityskohteita myös yhteistyökumppaneiden näkökulmasta, joka muuten olisi jäänyt vähäiseksi.

5.1 Kysely kulttuuriluotselle

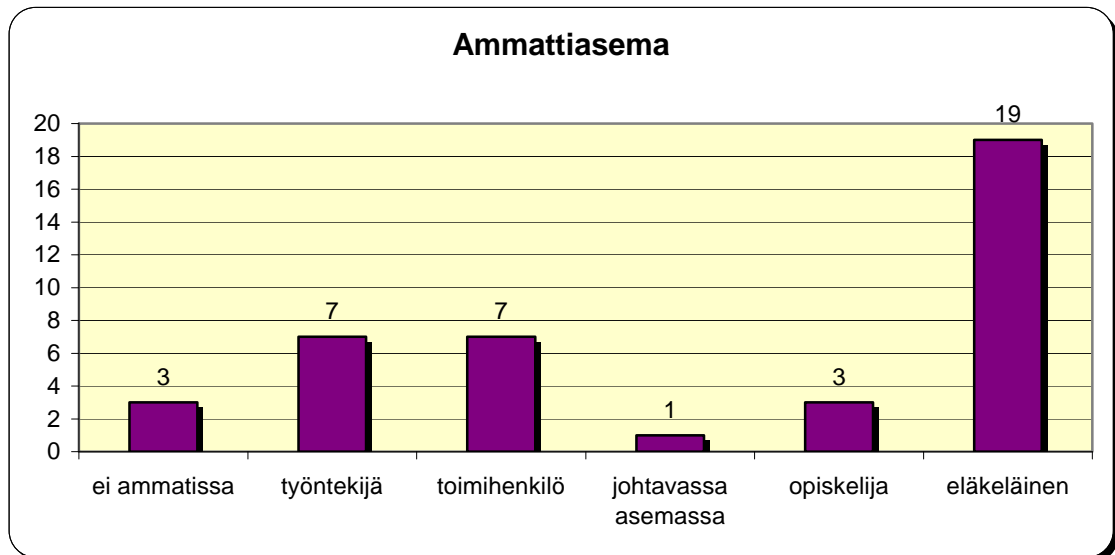
Kyselylomake postitettiin joulukuussa 2008 81:lle kulttuuriluotsina aktiivisesti toimivalle henkilölle, joista 41 palautti kyselyn. Ennen palautusajan päättymistä (31.12.2008) kulttuuriluotselle lähetettiin sähköpostimuistutus, ja sen liitteenä uusi kyselylomake. Viimeiset kyselyt palautuivat tammikuussa 2009. Kysymykset jakautuivat tasaisesti avoimiin ja monivalintaisiin. Avoimilla kysymyksillä tiedusteltiin mm. kehittämisehdotuksia tiedotukseen ja luotsauskohteisiin liittyen sekä toiminnan vaikutuksia työhön, vapaa-aikaan ja kulttuuriharrastuneisuuteen. Monivalintakysymyksillä selvitettiin mm. kulttuuriluotsien taustatietoja ja luotsausaktiivisuutta. Tiedotuksen arvioinnissa käytettiin lisäksi Likertin asteikkoa (em, 200).

Kyselyyn vastanneet jakautuivat todellisuutta vastaavasti iän, sukupuolen (kuvio 1) ja luotsikoulutuksen ajankohdan suhteen. Suuri osa kulttuuriluotsista on eläkeläisiä, mikä näkyy myös kyselyyn vastanneiden ammattijakaumassa (kuvio 2). Kyselyyn vastasi 36 naista ja vain viisi miestä. Vastanneiden sukupuolijakauma vastaa hyvin todellisuutta, sillä luotsikoulutuksen käyneitä miehiä on naisiin verrattuna vähän: vuoden 2009 koulutukseen ilmoittautuneita miehiä oli 3 ja naisia 32. Vastaavasti vuonna 2006 ilmoittautuneita naisia oli 30 ja miehiä 2.

Kyselyyn vastanneiden määrässä on hieman hajontaa koulutusvuoden suhteen. Koulutukseen ilmoittautuneiden määrä on todellisuudessa vaihdellut vuosittain siten, että vähiten koulutukseen osallistuneita oli vuonna 2008 (28) ja eniten vuonna 2007 (34). Kyselyyn vastanneiden määrät jakautuivat samassa suhteessa: pienin osa vastaajista (9) kävi koulutuksen vuonna 2008 ja suurin osa (17) vuonna 2007. Taustatietojen perusteella voidaan todeta, että kyselyyn vastanneiden kulttuuriluotsien joukko vastaa hyvin kulttuuriluotsien todellista joukkoa.

Kuvio 1: Kulttuuriluotsien ikä- ja sukupuolijakauma

Kuvio 2: Kulttuuriluotsien ammattiasemat

Suurin osa kyselyyn vastanneista oli vastannut kaikkiin kysymyksiin, mutta muutamia kohtia oli jätetty tyhjiksi. Luotsien keskinäistä tiedotusta ja muuta tiedotusta koskeissa kysymyksissä vastauskato oli erityisen suuri. Oletan tämän johtuvan osittain siitä, ettei termin ”muu tiedotus” sisältöä ymmärretty, ja että luotsit eivät ole kohdanneet muuta kuin kyselyssä aiemmin mainittua tiedotusta. Kysymyksen asettelu on myös voinut olla epäselvä, mikä on aiheuttanut vastauskatoa. Enemmistön tietämättömyys ja tyytymättömyys nykyiseen tilanteeseen luotsien keskinäisen tiedotuksen suhteen osoittavat kuitenkin selkeän kehittämiskohdan.

Kyselyn lähettämisen ajankohta (joulukuu 2008) ei välttämättä ollut paras mahdollinen, sillä kyselyn täyttäminen saattoi helposti unohtua joulukiireiden takia. Lopulta 50% lähetetyistä kyselylomakkeista palautettiin. Koin määrän riittävän suureksi tulosten tarkastelun mielekkyyden kannalta.

5.2 Konsultointi ja havainnointi

Tutkimuksen aikana osallistuin kulttuuriluotsien yhteisiin tapaamisiin havainnoijana ja organisoidijien tukena. Keväällä 2009 osallistuin itse kulttuuriluotsikoulutukseen. Koulutuksen aikana toisille osallistujille selvitettiin, että koulutukseen osallistumisen lisäksi teen aiheesta tutkimusta. Yhteisissä tapaamisissa pyrimme korostamaan, että minuun voi ottaa yhteyttä koulutukseen tai muuhun kulttuuriluotsitoimintaa liittyvissä kehittämisasioissa, mutta kulttuuriluotsien osalta yhteydenotot jäivät hyvin vähäisiksi. Osallistuvan havainnoinnin tärkein anti olikin omakohtainen tutustuminen kulttuuriluotsitoimintaan ja kulttuuriluotsin näkökulman omaksuminen.

Käytin havainnointia menetelmänä myös kulttuuriluotsitoiminnan kehittämisseminaarissa 27.5.2009. Seminaarin tarkoituksena oli esitellä kyselyn tuloksia erityisesti kulttuuriluotsikohteille, joiden vastaanottoa ja miellyttävyyttä kyselyllä muun muassa tiedusteltiin. Kohteiden edustajien toivottiin myös osallistuvan keskusteluun toiminnan kehittämiskohteista yhdessä organisoidijien ja kulttuuriluotsien kanssa. Kehittämisideointia jatkettiin kulttuuriluotsitoiminnan kehittämisseminaarissa 3.11.2009. Erityisesti keväällä 2009 järjestetty seminaari oli tutkimuksen kannalta arvokas, sillä se auttoi nostamaan kulttuuriluotsikohteiden näkökulman esille. Seminaarissa käydyn keskustelun pohjalta nousi useita näkökulmia ja kehittämiskohteita, jotka on otettu huomioon kulttuuriluotsitoiminnan konkreettisessa kehittämisessä.

Kulttuuriluotsitoiminnan kuvauksessa sekä toiminnan taustojen ja syiden selvittämisessä käytin apuna kulttuuriluotsikoordinaattori Hanne Laitisen sekä museolehtori Sirpa Turpeisen konsultointia. Kulttuuriluotsitoiminnan ideoineen ja käynnistäneen Sirpa Turpeisen konsultointi auttoi erityisesti toiminnan taustalla vaikuttavien tekijöiden kuvaamisessa. Hanne Laitiselta sain apua luotsien toimenkuvan ja vapaaehtoistyön organi-

soinnin kuvaamisessa. Lisäksi Keski-Suomen tanssin keskuksen tuottaja Sari Ilmolan konsultointi auttoi tanssiluotsikoulutuksen kuvaamisessa.

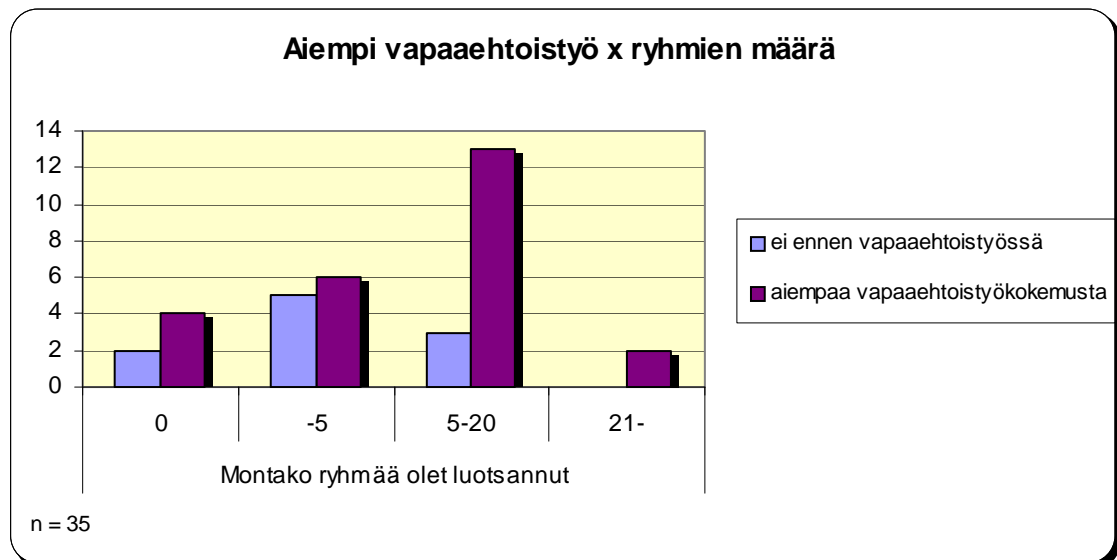

6 KYSELYN TULOSTEN TARKASTELU

6.1 Kulttuuriluotsit vapaaehtoistoimijoina

Kulttuuriluotsien aiempaa vapaaehtoistyökokemusta kysyttiin avoimella kysymyksellä. Vastajat saivat kertoa, millaista vapaaehtoistyötä he olivat tehneet tai tekevät kulttuuri- luotsitoiminnan ohella. Vastanneista 25 (70%) oli tehnyt vapaaehtoistyötä aiemmin, ja vapaaehtoistyötahoja oli useita. Suosituimpia vapaaehtoistyön järjestäjätahoja olivat Jyväskylän vapaaehtoistoiminnan keskus Vapari, Suomen Punainen Risti ja Jyväskylän seurakunta. Useat vastanneista kertoivat tekevänsä vapaaehtoistyötä lasten ja nuorten parissa sekä urheilu- ja vapaa-ajan toiminnassa. Myös vammaisten, vanhusten, maahanmuuttajien sekä potilasjärjestöjen parissa työskentely mainittiin useassa vastauslomakkeessa.

Ahkera vapaaehtoistyöskentely näkyi myös luotsausaktiivisuutena. Aiemmin vapaaehtoistyötä tehneet tai samanaikaisesti muuta vapaaehtoistyötä tekevät olivat luotsanneet enemmän ryhmiä kuin ne, jotka eivät ole tehneet muuta vapaaehtoistyötä (kuvio 3).

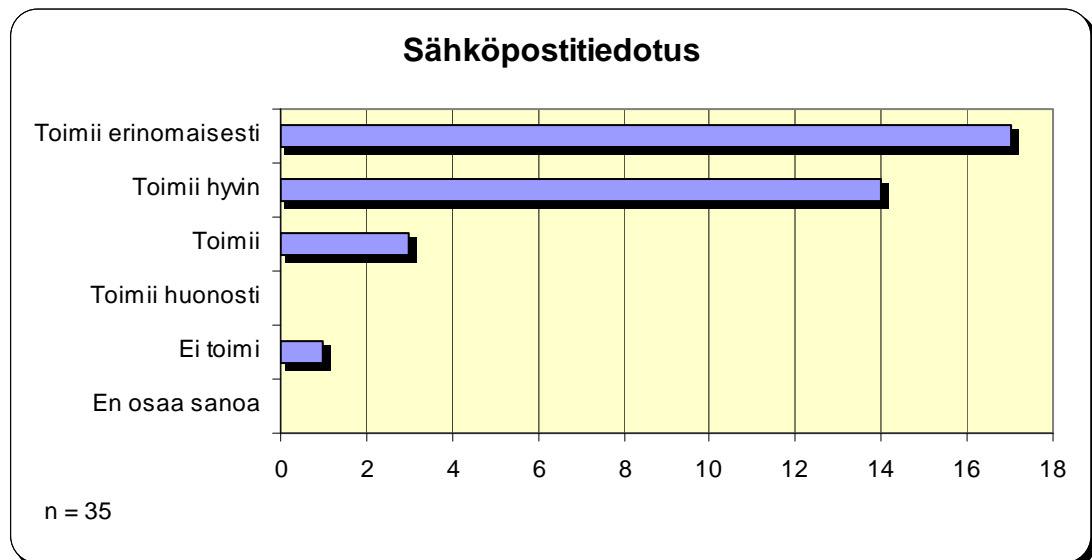

Kuvio 3. Aiempi vapaaehtoistyö ja luotsattujen ryhmien määrä.

6.2 Tiedotus

Tiedotuksen toimivuutta selvitettiin kysymällä sähköpostitiedotuksesta, luotsien keskinäisestä tiedotuksesta ja muusta tiedotuksesta. Vastaaminen tapahtui valitsemalla vaihtoehto 0-5 (5= toimii erinomaisesti, 4= toimii hyvin, 3= toimii, 2= toimii huonosti 1= ei toimi 0= en osaa sanoa) kunkin tiedotuksen osa-alueen kohdalla.

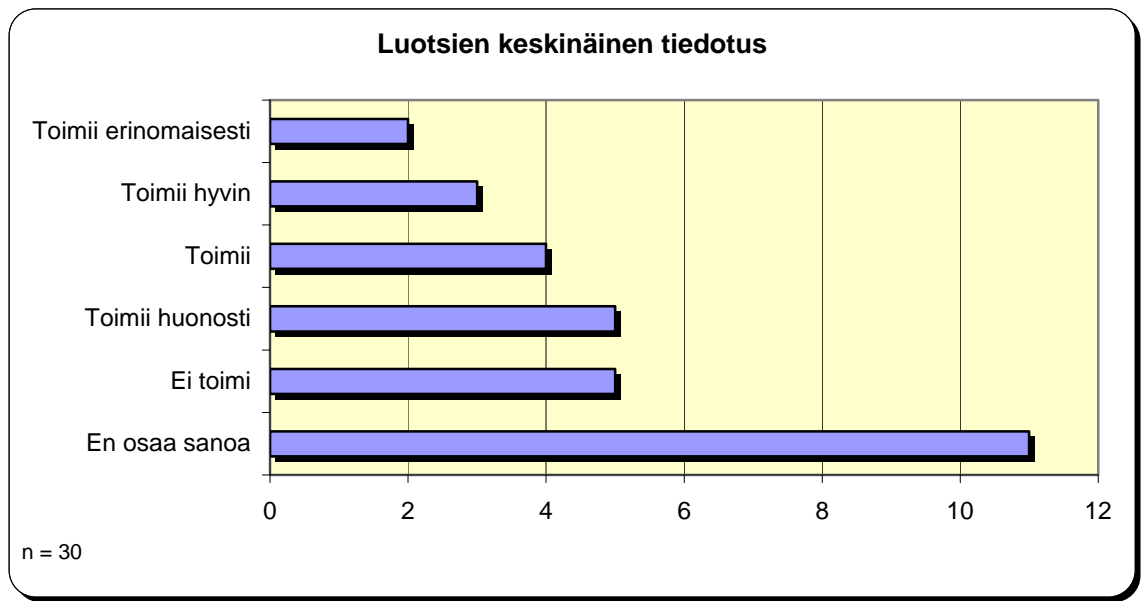
Sähköpostitiedotus on tärkeä ja näkyvä osa luotsitoimintaa. Vastanneet kulttuuriluotsit olivatkin suurilta osin sitä mieltä, että sähköpostitiedotus toimii joko hyvin (40%) tai erinomaisesti (48,5%) (kuvio 4). Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että sähköpostitiedotus ei toimi lainkaan. Tämä saattoi johtua siitä, että osa ikääntyvistä kulttuuriluotseista ei käytä sähköpostia ollenkaan, jolloin he jäävät tärkeän tiedotuskanavan ulkopuolelle. Sama näkemys vahvistui myös avoimessa kysymyksessä, jossa kulttuuriluotsit saivat tehdä kehittämissuhteita omin sanoin. Vastanneista 9 piti sähköpostia toimivana tiedotusväylänä. Eräs vastanneista esitti huomion siitä, että ne, joilla ei ole mahdollisuutta lukea sähköpostia, eivät pysy ajankohtaisista asioista perillä. Kehitysehdotuksena pyydettiin myös välttämään samojen sähköpostiviestien tuplalähettyksiä. Eräs arveli, että luotsien sähköpostilista voisi kiinnostaa ulkopuolisiakin tahoja.

Kuvio 4: Sähköpostitiedotuksen arviointi.

Kulttuuriluotsien keskinäinen tiedotus vaatii kyselyn perusteella paljon kehittämistä (kuvio 5). Selkeä enemmistö vastanneista (36%) ei osannut sanoa, kuinka hyvin luotsien

keskinäinen tiedotus toimii. He jotka osasivat, olivat pääasiassa sitä mieltä, että luotsien keskinäinen tiedotus toimii huonosti (17%) tai ei ollenkaan (17%). Muutama vastannut (16%) piti luotsien keskinäistä tiedotusta toimivana. Enemmistön tietämättömyys ja tyytymättömyys nykyiseen tilanteeseen luotsien keskinäisen tiedotuksen suhteen osoittavat selkeän kehittämiskohdan.

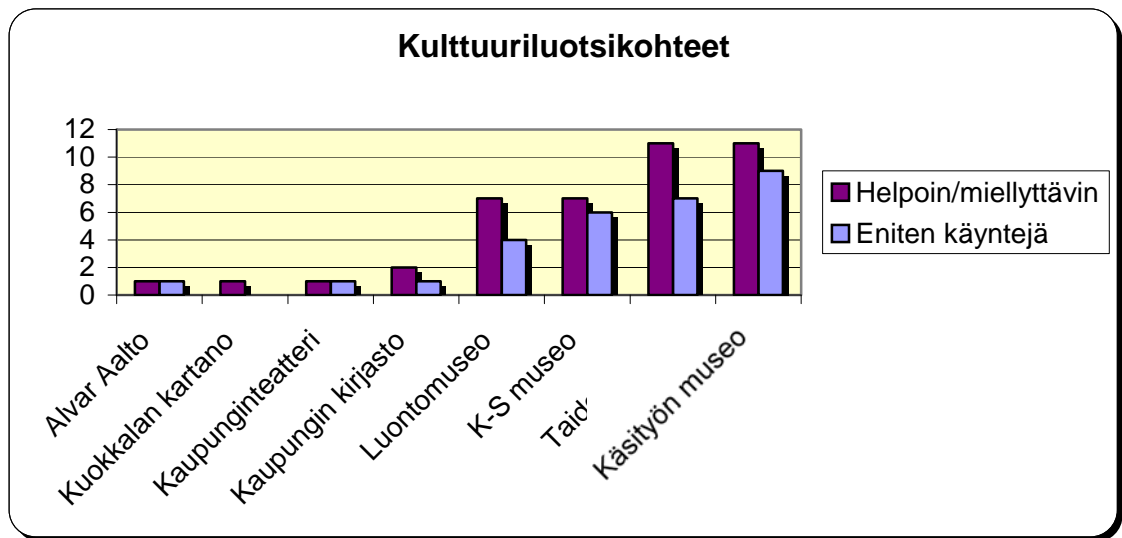
Kuvio 5: Kulttuuriluotsien keskinäisen tiedotuksen arviointi.

Muuta tiedotusta koskevaan kysymykseen suurin osa luotseista oli jättänyt vastaamatta. Vastanneista suurin osa (37,5%) ei osannut sanoa, kuinka muu luotsitoimintaan liittyvä tiedotus toimii. Termin ”muu tiedotus” sisältöä ei täsmennetty kyselyssä, mikä on voinut aiheuttaa vastaukset. Ne luotsit, jotka vastasivat muun tiedotuksen joko toimivan, toimivan hyvin tai toimivan erinomaisesti täsmensivät usein vastauksiaan määrittelemällä muuta tiedotusta (esim. ”lehdistö”). Avoimessa tiedotuksen kehittämis ehdotuksia tiedusteleavassa kysymyksessä vastanneet toivoivat jatkossa lisäksi mm. luotsien omaa palstaa paikallismediaan, luotsilehtistä sekä avoimia luotsipäiviä.

6.3 Kulttuuriluotsikohteet

Avoimilla kysymyksillä tiedusteltiin helpointa tai miellyttävintä kulttuuriluotsikohdetta ja sitä kohdetta, jossa vastannut oli luotsannut useimmin. Suosituimmat kohteet sekä

miellyttävyyden että luotsauskertojen perusteella olivat Suomen käsityön museo, Jyväskylän taidemuseo, Keski-Suomen museo ja Keski-Suomen luontomuseo (kuvio 6). Vastajat saivat kuvailla kaikkien kohteiden vastaanottoa ja suhtautumista kulttuuriluotseihin vapain sanoin. Lähes kaikki vastanneet kokivat kohteiden suhtautumisen vain positiivisena. Museoiden maksuttomuutta pidettiin erityisen myönteisenä asiana.

Kuvio 6: Miellyttävimmät kulttuuriluotsikohteet ja kohteet, joissa eniten luotsauskäyntejä.

Kohteet saivat palautetta mm. ystävällisestä palvelusta ja myönteisestä suhtautumisesta kulttuuriluotseihin. Kehitettävät asiat liittyivät (fysiseen) saavutettavuuteen, henkilökunnan tietämykseen kulttuuriluotseista sekä joissakin vastauksissa myös henkilökunnan suhtautumiseen.

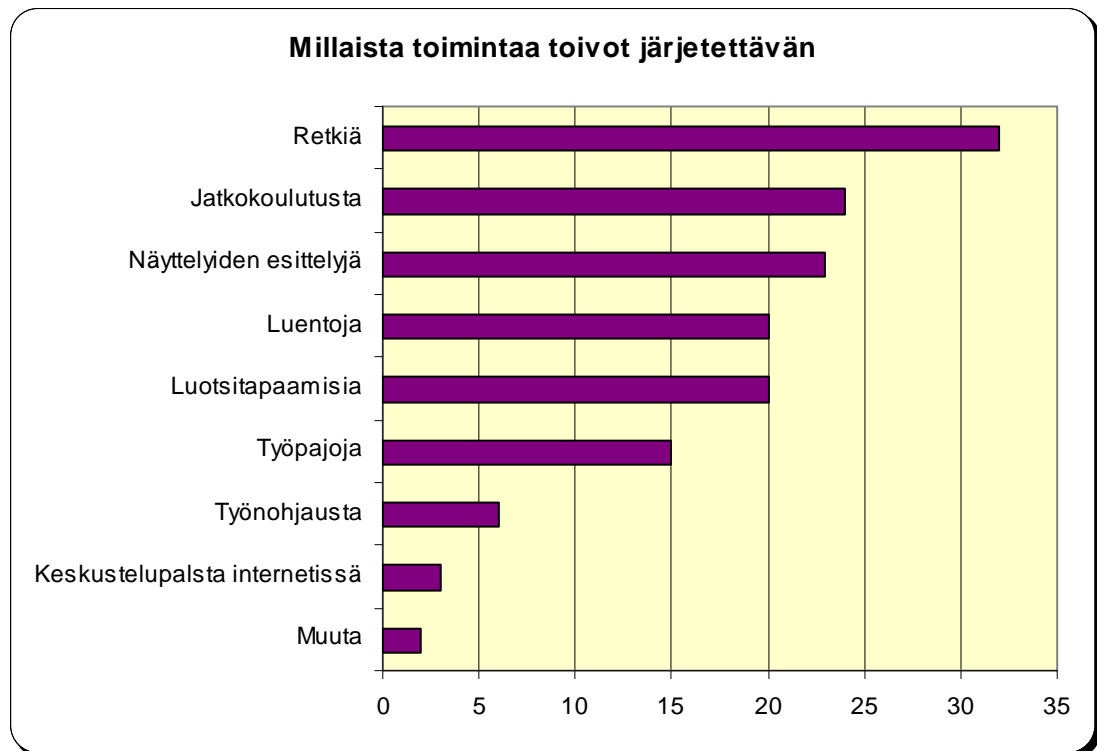
Uusiksi kohteiksi kulttuuriluotsit toivoivat mm. teattereita, arkkitehtuurisesti mielenkiintoisia kohteita, elokuvateattereita, kouluja sekä uusia kaupunkeja ja kaupunginosia. Muutama luotsi (5) vastasi nykyisen määrän riittävän hyvin.

6.4 Kulttuuriluotseille järjestettävä oheistoiminta

Kulttuuriluotsitoiminnan kehittämiseen liittyvät kysymykset tiedustelivat myös luotsien toiveita jatkossa järjestettävän ohjelman suhteen (kuvio 7). Kulttuuriluotseille on järjestetty luotsaustoiminnan ohessa retkiä, luentoja, opastuksia näyttelyihin sekä työpajoja.

Kysymyksellä haluttiin selvittää, millaista toimintaa kulttuuriluotsit kaipaavat eniten perinteisen luotsaustoiminnan ohelle. Vastaajat saivat valita annetuista vaihtoehdoista haluamansa määrän ja lisäksi tehdä omia ehdotuksia.

Oheistoiminnasta suosituimmaksi nousivat retket erilaisiin kulttuurikohteisiin (32 vastausta). Myös jatkokoulutusta (24) ja näyttelyiden esittelyjä (23) toivottiin lisää. Lisäksi eri aiheisiin (mm. taidehistoria) liittyviä luentoja (20) ja kuukausittaiset luotsitapaamiset (20) esiintyivät luotsien vastauksissa usein. Kulttuuriluotsien kuukausittaisia tapaamisia oli toivottu myös avoimessa jatkossa järjestettävää oheistoimintaa käsittelevässä kysymyksessä. Vastanneista viisi (5) kaipasi luotsien yhteisiä tapaamisia, joissa he voisivat mm. kouluttautua lisää ja vaihtaa kokemuksia.

Kuvio 7: Kulttuuriluotsseille järjestettävä oheistoiminta.

Yksi kyseisen kysymyksen vaihtoehdoista koski keskustelupalsta internetissä. Keskustelupalstan käyttöönottoa oli pohdittu kulttuuriluotsien keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi, mutta se ei kyselyn perusteella herättänyt suurta kiinnostusta: monivalintakysymykseen vastanneista vain kolme (3) mainitsi keskustelupalstan kiinnostavan. Avoimessa kysymyksessä keskustelupalsta mainittiin vain kerran.

6.5 Kulttuuriluotsitoiminnan anti luotseille ja heidän asiakkailleen

Kyselyyn vastanneet kulttuuriluotsit saivat omin sanoin kuvailla, millaista palautetta luotsattavat olivat toiminnasta antaneet. Palaute oli lähes täysin positiivista. Negatiivinen palaute keskittyi näyttelyiden, konserttien tai esitysten sisältöihin, joihin kulttuuriluotsitoiminnalla ei ole yhteyttä. Enemmistö vastanneista kuvaili asiakkailta saadun palautteen olleen positiivista (11), kiitollista (7) tai hyvää (7). Muutamassa (5) vastauksessa mainittiin, että luotsattava ei olisi lähtenyt kohteeseen ilman kulttuuriluotsin opastusta. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin myös kiitollisuus luotsattavan huomioon ottamisesta, toiminnan maksuttomuudesta sekä virkistyksestä arjen keskellä. Eräs luotsattava oli ihmetellyt, voiko tällainen toiminta olla mahdollistakaan.

Kulttuuriluotsitoiminnan vaikutuksista kulttuuriluotseille kysyttiin kolmesta eri näkökulmasta: vaikutukset kulttuuriharrastuneisuuteen, työhön sekä vapaa-aikaan. Neljännessä kohdassa luotsit saivat vapaasti kuvata muuhun elämään liittyviä merkityksiä. Vastanneiden mukaan kulttuuriluotsitoiminta oli vaikuttanut kulttuuriharrastuneisuuteen lisäävästi (3), monipuolistavasti (3) ja laajentavasti (2). Vastanneista kahdeksan kertoi käyntien taidenäyttelyissä ja konserteissa lisääntyneen. Toiminta oli lisännyt myös tietoa (9) ja kulttuurintuntemusta (2), kiinnostusta kulttuuriin ja kulttuuripalveluihin (4) sekä ”monipuolista itsensä kehittämistä eri kulttuurin aloilla”. Kulttuuriluotsina toimiminen oli kuuden (6) vastaajan mukaan aktivoinut tai innostanut ottamaan asioista selvää ja osallistumaan aiempaa enemmän. Lisäksi vastanneista neljä (4) mainitsi lukevansa nyt enemmän lehtiä, arvosteluita tai ilmoituksia.

Työelämän kannalta vastaajat kokivat kulttuuriluotsitoiminnan virikkeitä ja vinkkejä antavana sekä monipuolisuutta ja vaihtelua tuovana. Osa vastanneista (4) kertoi käyttävänsä kulttuuria työssään esim. näkö- ja kuulovammaisten parissa tai osana terapiaa. Muutamit vastanneet (3) kokivat vapaa-ajan vähentyneen kulttuuriluotsitoimintaan liittymisen myötä. Toisaalta eräs vastanneista mainitsi suunnittelevansa vapaa-aikansa nykyään kulttuurimenojen mukaan. Toiminnan koettiin tuoneen lisää sisältöä vapaa-aikaan museoissa, näyttelyissä ja konserteissa käyntien ja kiinnostuksen lisääntymisen myötä. Lisäksi toiminnan mainittiin rikastuttaneen (2) ja virkistäneen (2) vapaa-aikaa sekä antaneen vaihtoehdon sadepäivän viettämiseen. Lisäksi tietoisuus erilaisista tapahtumista oli kahden (2) vastaajan mukaan lisääntynyt. Yksittäiset vastaajat mainitsivat, että toi-

minta oli opettanut kriittisyyttä ja avannut silmiä kotikaupungin kulttuuritarjonnan suhteen. Se oli antanut elämyksiä, järkevää tekemistä ja hyvän lisän vapaa-aikaan.

Kulttuuriluotsitoiminnan vaikutukset muiden elämän osa-alueiden kannalta keskittyivät sosiaalisiin suhteisiin. Vastanneista neljä (4) mainitsi toiminnan lisänneen sosiaalisia verkostoja ja tapaamisia. Lisäksi kaksi (2) vastanneista kertoi toiminnan tuoneen mukaan uuden ystävän. Sosiaalisten suhteiden lisäksi toiminnan koettiin lisänneen tietoa ja kiinnostusta ympäröiviin asioihin: yleistieto, kotiseututuntemus, keski-suomalaisten taiteilijoiden tuntemus sekä yhteiskunnan tai yhteisön toiminnan tuntemus lisääntyivät vastanneiden mukaan. Toiminta oli myös opettanut ”arvostamaan enemmän eri alojen puurtamista meidän viihtyvyyden ja silmänilon lisäämisessä”. Onnistuneen luotsauskemuksen tuoma onnistumisen ilo ja tyytyväisyys sekä itsetuntemuksen kasvu mainittiin yksittäisinä vaikutuksina. Eräs vastaaja kertoi toiminnan antavan tarkoitusta elämään työuran päätyttyä.

7 KULTTUURILUOTSITOIMINNAN KEHITTÄMISKOHTEET

Kulttuuriluotseille lähetetyn kyselyn, toiminnan koordinaattorin konsultaation sekä havainnoinnin perustella on nostettavissa useita selkeitä kulttuuriluotsitoiminnan kehittämiskohtia. Kulttuuriluotsien välistä kommunikaatiota tulisi edistää, tiedonsaantia kouluksissa tulisi tukea sekä lisäksi panostaa jatkokoulutukseen ja tiedonpäivitykseen. Yhteydenpitoa luotsauskohteisiin tulisi lisätä ja varmistaa henkilökunnan tietämys kulttuuriluotsitoiminnasta. Toiminnan laajennusmahdollisuuksia on runsaasti, mutta näiden toteuttaminen vaatii lisää resursseja. Perustoiminnan jatkuminen ja vakiinnuttaminen edellyttää koordinoinnin jatkuvuuden takaamista.

7.1 Kulttuuriluotsitoiminnan organisointi

Yksi merkittävimmistä kulttuuriluotsitoiminnan kehittämiskohteista on toiminnan koordinoinnin jatkuvuuden varmistaminen. Koordinaattorin ”uhanalaisuus” hankaloittaa toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua ja luo epävarmuutta tulevaisuuden kannalta. Ratkaisuksi on ajateltu kulttuuriluotsitoiminnan sijoittamista pysyväksi osaksi Jyväskylän kaupungin kulttuuripalveluita. Katto-organisaatio loisi jatkuvuutta ja turvaa, joka mahdollistaisi toiminnan vakiinnuttamisen ja pitkäjänteisen kehittämissuunnittelun. Toiminnan organisoinnissa on jatkuvuuden takaamisen lisäksi mm. kulttuuriluotsikoulutukseen ja kohteiden yhteydenpitoon liittyviä kehittämiskohteita.

Kulttuuriluotsikohteet

Kulttuuriluotsitoiminnassa mukana olevien kohteiden kanssa yhteyden pitäminen ja yhteistyön kehittäminen ovat tärkeä organisoinnin kehittämiskohde. Kohteiden tiedot kulttuuriluotseista tai kulttuuriluotsitoiminnasta eivät aina ole ajan tasalla, mihin pitäisi koordinoinnissa kiinnittää huomiota. Kohteiden kanssa ei toistaiseksi ole tehty konkreettista yhteistyösopimusta, joka velvoittaisi tai oikeuttaisi tiettyihin toimiin. Niin kohteiden kuin kulttuuriluotsien sitouttaminen toimintaan auttaisi toimintaa jäsentymään. (Laitinen 2009.) Vaarana on liiallinen strukturoituminen, mikä voi tuntua joustavaan

vapaaehtoistoimintaan tottuneista kulttuuriluotseista liian kahlitsevalta. Kohteet taas voisivat kokea sopimuksen taakkana.

Kohteille ja erityisesti kulttuuriluotsien kanssa asioiville työntekijöille olisi informoitava kulttuuriluotseista nykyistä paremmin. Koska kulttuuriluotseja kouluttavat useimmiten museolehtorit, ei vastaanotossa olevalla henkilökunnalla välttämättä ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka laaja luotsin tietoperusta on. Koulutuksen yhteydessä henkilökunnalle voisi pitää oman lyhyen esittelyn kulttuuriluotseista ja/tai laatia lyhyen kuvauksen, joka olisi vastaanotossa työskentelevän henkilökunnan saatavilla. Ongelmana on, että kulttuuriluotsit ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, eikä juuri koulutuksen käynyt kulttuuriluotsi tunne kohteita yhtä hyvin kuin kokenut kulttuuriluotsi. Kuvaus kulttuuriluotseista ja heidän saamansa koulutuksen sisällöistä olisi kuitenkin hyvä löytyä esim. kohteen infotiskistä tai tällainen kuvaus olisi saatettava kulttuuriluotsien kanssa toimivien tietoon.

Kyselyyn vastanneet kulttuuriluotsit pitivät kohteiden vastaanottoa yleisesti ystävällisenä ja asiakaspalvelutaitoisena. Kohteiden ongelmat liittyivät saavutettavuuteen ja henkilökunnan tietämättömyyteen siitä, kuinka kulttuuriluotsin kanssa tulisi menetellä, tai minkälaisia taitoja luotseilla on. Kulttuuriluotsikohteista vain Keski-Suomen museo ja Jyväskylän taidemuseon Holvi ovat täysin liikkumisesteettömät. Kohteiden fyysisessä saavutettavuudessa on siis paljon kehitettävää, joskin lähes kaikissa kohteissa on mahdollista liikkua rajoitetusti.

Uusille kohteille ei ole tällä hetkellä suurta tarvetta. Suunnitteilla on kuitenkin eri taiteenlajeihin keskittyviä koulutuksia, mikä saattaa kasvattaa uusien kohteiden tarvetta. Uudet kohteet toisivat myös lisää monipuolisuutta nykyisten kohteiden tarjontaan. Uusien taiteenlajien tuominen osaksi kulttuuriluotsitoimintaa voisi myös edesauttaa yhteismarkkinoinnin rahoittamista ja laajentaa toiminnan näkyvyyttä.

Palautteen saaminen kohteilta on suhteellisen vähäistä, ja tähän voisi jatkossa panostaa enemmän. Kohteiden edustajien haastatteleminen tai heidän näkemyksiensä selvittäminen kyselyn avulla auttaisi kehittämiskohteiden löytämistä. Myös vastuuluotsien nimitäminen eri kohteille auttaisi kohteiden palautteen saamisessa ja helpottaisi koordinoitua. Vastuuluotsin tehtävänä voisi olla molemminpuolisen palautteen antamisen lisäksi

myös uusista näyttelyistä/ohjelmistosta kulttuuriluotseille tiedottaminen ja opastusten järjestäminen. Vastuuluotsi voisi myös avustaa uusien kulttuuriluotsien koulutuksessa kertomalla omista kokemuksistaan ja antamalla erityisvinkkejä kohteessa toimimisen suhteen.

Rahoitus

Kulttuuriluotsitoiminnan rahoituksen takaaminen toisi toimintaan kaivattua vakautta. Kulttuuriluotsitoiminta on tähän mennessä vaatinut käytännössä vain kulttuuriluotsikoordinaattorin/taideohjaajan kuukausipalkan verran kuluja, mutta toiminnan kehittäminen (markkinointi, retket, jatkokoulutus, taiteenaloihin erikoistumiskoulutukset) vaatii lisärahoitusta. Opetusministeriön myöntämällä avustuksella (10 000 €) aiotaan kehittää kulttuuriluotsitoimintaa alueellisesti levittämällä käytäntöjä uuden Jyväskylän ja Keski-Suomen alueelle.

Yksi mahdollisuus rahoituksen lisäämiseen olisi tukiyhdistyksen perustaminen. Mikäli asialleen omistautunut kulttuuriluotsi innostuisi myös yhdistyksen perustamisesta ja hallinnoimisesta, olisi lisärahoituksen hankkiminen helpompaa. Yhdistys vaatii kuitenkin aikaa ja voimavaroja, joten perustajan tulisi olla todella motivoitunut aiheesta. Potentiaalisia rivijäseniä kulttuuriluotseista löytyy runsaasti, mutta kuka ottaisi vastuun yhdistyksen toiminnasta harteilleen?

Kulttuuriluotsitoiminnan markkinointi tarkoittaa lähes aina myös kulttuurikohteiden markkinointia. Tästä syystä olisi perusteltua jakaa markkinointikustannukset kaikkien kohteiden kesken. Mikäli kohteet sitoutettaisiin toimintaan yhteistyösopimuksella, niiltä voisi periä pienen vuosittaisen summan, joka käytettäisiin toiminnan ja kohteiden markkinointiin. Kohteiden sitouttaminen edellyttää kuitenkin parempaa yhteydenpitoa ja kohteiden edustajien näkemysten parempaa huomioimista kulttuuriluotsitoimintaa kehitettäessä.

Myös kulttuuriluotsitoiminnan näkyvyyden edistäminen edesauttaisi rahoituksen varmistamista. Vaikka paikallista ja valtakunnallistakin näkyvyyttä toiminnalla on ollut, kulttuuriluotsit ovat vielä suhteellisen tuntematon asia Jyväskylän alueella. Tieto toi-

minnasta leviää pääasiassa luotsauskertojen lisääntyessä ja kulttuuriluotsien sidosryhmissä, minkä lisäksi luotsit ovat näkyvillä kulttuuritapahtumissa. Lehdistön kiinnostusta voisi yrittää herätellä erityisesti tapahtumien yhteydessä.

Erilaiset projektirahoitusmuodot ovat myös toimiva keino rahoituksen hankkimiseksi, joskaan ne eivät takaa toiminnan jatkuvuutta. Suurin meno, koordinaattorin palkka, onkin kynnyksikysymys toiminnan jatkumiselle. Myös yritysysteistyö on vaihtoehto, jota kannattaa harkita toiminnan jatkuvuuden ja laajentamismahdollisuuksien takaamiseksi.

7.2 Kulttuuriluotsikoulutuksen kehittäminen

Kulttuuriluotsseille lähetetyn kyselyn esittelytilaisuudessa käydyn keskustelun perusteella esille nousi erityisesti koulutukseen liittyviä kehittämiskohteita. Keskustelun perusteella kulttuuriluotsikoulutuksessa olisi panostettava perustiedon (kuten kohteiden yhteystiedot ja –henkilöt sekä kohteen maksuttomuus/maksullisuus) jakamiseen. Kohdekohtaiset esittelyt (tiivit kuvaukset kohteen historiasta ja tämänhetkisestä toiminnasta) olisi hyvä saada paperilla koulutuksen aikana, mielellään jo ennen kohteeseen menoa. Tiivis selostus kohteen toiminnasta tukisi koulutuksen aikana opittua. Tähän mennessä kulttuuriluotsseille on jaettu kohdekohtaisia ”lunttilappuja” ennen kohteeseen menoa tai heti sen jälkeen.

Keskustelun pohjalta heräsi ajatus kulttuuriluotsikansion kokoamisesta. Kansio sisältäisi edellä mainitut kuvaukset kohteista, koulutuksen aikataulun, kouluttajien yhteystiedot sekä perusasioita ryhmän kanssa toimimiseen. Perusasiat olisi helpompi oppia muistamaan, kun ne olisivat käsin kosketeltavassa muodossa ja saatavilla heti koulutuksen alkuvaiheista lähtien. Koulutuksen edetessä kulttuuriluotsit voisivat täydentää kansiota omilla huomioillaan valmiiksi annetun informaation värittämiseksi. Kulttuuriluotsikansio voisi toimia myös päiväkirjamaisena muistikirjana, johon voisi tehdä merkinnän jokaisesta luotsauskäynnistä. Tämä auttaisi kulttuuriluotsikäyntien tilastoimisessa, mikä puolestaan on suureksi eduksi projektirahoitusta haettaessa.

Peruskoulutuksessa ei toistaiseksi ole paneuduttu syvällisesti erityisryhmien kanssa toimimiseen kulttuurikohteissa. Monilla kulttuuriluotsilla on kuitenkin omakohtaista

kokemusta liikkumis- tai aistirajoitteisten ihmisten kanssa työskentelemisestä, ja osa kulttuuriluotseista kulkee itse pyörätuolissa. Kulttuuriluotsien keskuudesta löytyy siis tietoa erityisryhmien kanssa toimimisesta, ja tätä tietoa olisi hyvä jakaa yhteisesti joko perus- tai jatkokoulutuksessa, jotta kaikilla kiinnostuneilla olisi paremmat valmiudet erityisryhmien luotsaamiseen.

Jatkokoulutus

Yhteiset tutustumiskäynnit kohteen edustajan opastuksella ovat oppimisen ja luotsien keskinäisen vuorovaikutuksen kannalta tärkeitä. Kulttuuriluotsit kaipaavat myös jatkuvaa tietojen päivitystä ja käyvät mielellään tutustumassa kohteisiin useamminkin kuin koulutuksen tarjoaman kerran. Jatkokoulutus on tähän mennessä toteutunut vaihtelevasti joko peruskoulutuksen tapaan yhteisillä tutustumiskäynneillä tai vaihtoehtoisesti itsenäisenä opiskeluna. Jatkokoulutus ja tiedon päivitys vaatii organisointia, tai ainakin luotsien oman aktiivisuuden herättelyä. Luotsien keskinäisen viestinnän kehittämisen myötä itsenäisenä ryhmänä toimiminen saattaisi parantua.

Kyselyn perusteella kulttuuriluotseilla on suuri halu päivittää tietojaan ja oppia jatkuvasti lisää. Yhtenä mahdollisuutena on pohdittu kulttuuriluotseille tarkoitettua pienkirjaston perustamista. Kirjastosta löytyisi mm. taiteisiin ja paikalliskulttuuriin liittyviä teoksia, joita luotsit voisivat käydä lainaamassa syventääkseen tietoaan. Kirjasto olisi eräänlainen jatkokoulutuksen muoto. Kysymykset kirjaston laajuudesta, sijainnista ja lainaamisen seurannasta ovat vielä avoinna, kuten myös se, mistä materiaalit hankitaan.

Jatkokoulutuksen järjestämisen haasteena on kulttuuriluotsien monimuotoinen joukko. Mielenkiinnon kohteita löytyy yhtä paljon kuin kulttuuriluotseja. Toiminnan periaatteisiin kuuluu asiakaslähtöisyys: toimintaa pyritään kehittämään kulttuuriluotsien ja heidän asiakkaidensa näkökulmasta. Kaikkien osallistujien tarpeisiin ei luonnollisesti pystytä vastaamaan, mutta siihen pyritään mahdollisimman pitkälle. Vaikka tämä tuo toimintaan oman lisähaasteensa, asiakaslähtöisestä asenteesta halutaan pitää kiinni. (Laitinen 2009.)

7.3 Kulttuuriluotsauksen erityismuodot

Erityisluotsit ja Luotsitutorit

Erityisryhmiä pyritään löytämään pääasiassa kulttuuriluotsien asiakkaiksi, mutta myös kulttuuriluotsikoulutuksia voisi suunnata erityisryhmien jäsenille. Esimerkiksi päihde- ja mielenterveyskuntoutujat voisivat saada kulttuuriluotsikoulutuksesta innostusta ja arvokasta sisältöä vapaa-aikaansa. Samalla heidän sosiaalinen verkostonsa kasvaisi. Erityisluotsien ja uusien koulutettavien luotsien tueksi on kaavailtu tutor-luotsitoimintaa. Luotsitutor olisi jo koulutuksen käynyt ja kokenut kulttuuriluotsi, joka tukisi erityisryhmistä tulleita luotsikokelaita, innostaisi ja vastaisi kysymyksiin. Luotsitortoimintaa ei kuitenkaan tarvitsisi rajata vain erityisluotsien etuoikeudeksi, vaan tutorit olisivat kaikkien uusien luotsien käytettävissä.

Osan erityisluotsikoulutuksista voisi järjestää pääpiirteittäin aivan kuten koulutukset tähänkin asti, mutta koulutusta markkinoitaisiin erityisryhmille. Erityiskoulutusta järjestettäessä ryhmän erityisyyttä ei myöskään kannattaisi korostaa, vaan säilyttää esimerkiksi päihde- tai mielenterveyskuntoutujien anonymiteetti. Toisaalta esimerkiksi maahanmuuttajille suunnattu kulttuuriluotsikoulutus vaatisi tarkempaa suunnittelua ja koulutukseen osallistujien erityistä aktivointia.

Monikulttuuriluotsausta on kokeiltu kulttuuriluotsauksen erityismuotona jo syksyllä 2007, mutta maahanmuuttajien osallistumisaktiivisuus muodostui ongelmaksi (Hakkarainen 2007). Maahanmuuttajien aktivoiminen ja toimintaan sitouttaminen on erittäin haasteellista, ja tähän tulisikin kiinnittää huomiota tulevaisuudessa monikulttuuriluotsikoulutusta suunniteltaessa. Lisäksi kouluttajien tulisi ottaa huomioon kielitaitoon liittyvät ongelmat ja se, ettei osallistujilla välttämättä ole samaa taustatietoa suomalaisesta kulttuurista kuin kantaväestöllä.

Jatkossa monikulttuuriluotsausta suunniteltaessa luontevaksi yhteistyökumppaniksi muodostunee vuoden 2009 alussa toimintansa käynnistänyt monikulttuurikeskus Gloria. Monikulttuurikeskuksen tavoitteena on luoda kohtauspaiikkoja maahanmuuttajille ja kantaväestölle erilaisten kurssien, työpajojen ja kulttuuri-iltojen kautta. Syksyllä 2009

käynnistyneet kulttuurikahvilaillat ovat koonneet maahanmuuttajia ja suomalaisia erilaisten kulttuuriaihepiirien äärelle. Myös monikulttuurisuudesta kiinnostuneet kulttuuriluotsit ovat ottaneet osaa kulttuurikahvilailtoihin. Glorian asiakkaista voisi jatkossa löytää kulttuuriluotsauksesta kiinnostuneita helpommin.

Monikulttuuriluotsausta ei myöskään pidä rajata vain maahanmuuttajien oikeudeksi, vaan sen olisi oltava avointa kaikille monikulttuurisuudesta kiinnostuneille. Myös jo koulutetuilla luotseilla on kielitaitoa, jota kulttuuriluotsauksessa voisi käyttää hyödyksi. Esimerkiksi venäjää sujuvasti puhuva kulttuuriluotsi olisi mitä mainioin vertaisopas Jyväskylässä asuville ja erityisesti juuri muuttaneille venäläisille. Paikallisen asukkaan opastamana kaupungin kulttuuri voisi tuntua helposti lähestyttävältä ja näin edesauttaa kotiutumista.

Opiskelijakaupunkina Jyväskylässä on vuosittain useita satoja vaihto-opiskelijoita (Jyväskylän kaupunki 2009). Yliopiston ja ammattikorkeakoulujen järjestämä tutortoiminta kattaa usein kaupunkikulttuuriin tutustumisen, johon kulttuuriluotsin tarjoamat vertaisopastukset voisivat olla mielenkiintoinen lisä.

Hoitsuluotsit

Kolmas kulttuuriluotseille järjestetty koulutus vuonna 2008 suunnattiin pääasiassa pitkäaikaishoidon ammattilaisille. Koulutuksen avulla haluttiin luoda uusia käytäntöjä laitosten arkeen ja tuoda kulttuuri osaksi hoitotyötä. ”Hoitsuluotsi”-koulutuksen taustalla oli halu ulottaa taide- ja kulttuuritoiminta pitkäaikaissairaiden arkeen ja parantaa siten niin potilaiden kuin hoitajienkin jaksamista. (Turpeinen 2007.)

Koulutukseen osallistui 28 henkilöä, joista 20 oli hoitoalan ammattilaisia. Heistä ja vuonna 2009 koulutuksen käyneistä n. 10 käyttää kulttuuriluotsikoulutuksesta saamiaan valmiuksia työssään pitkäaikaissairaiden parissa. Hoitsuluotsit vievät asiakkaitaan mahdollisuuksien mukaan museokäynneille tai toimittavat lainattavia näyttelyitä asiakkaille. Esimerkiksi Keski-Suomen museon ja Suomen käsityön museon lainattavat näyttelyt ovat olleet hoitsuluotsien käytössä niiden helpon käytettävyyden takia. Kulttuuriluotsikäyntejä on järjestetty pitkäaikaissairaille myös useamman luotsin avustuksella, jolloin

asiakkaiden tukena on ollut sekä hoitohenkilökuntaa että kulttuuriluotseja. (Laitinen 2009)

Hoitoalalla työn kuormittavuus on usein ongelma, joka ulottuu vapaa-aikaankin. Väähäisten resurssien aiheuttama kiire ja työn luonne voivat vaatia hoitajilta niin paljon voimia, ettei ylimääräisen kulttuuritoiminnan järjestäminen ole aina mahdollista. Lisäksi työnantajan suhtautuminen kulttuuriluotsikoulutukseen on tärkeä tekijä koulutuksen onnistumisessa ja kulttuuriluotsaamisen ottamisessa osaksi hoitotyötä. Kulttuurin tuominen osaksi laitosten arkea on siis suuri haaste, mutta sitäkin tarpeellisempaa siihen olisi panostaa.

Kyläkierrokset ja alueellinen laajentaminen

Kulttuuriluotsitoiminnan laajentaminen lähialueille ja muihin kaupunkeihin on mahdollisuus, jota tulevaisuudessa aiotaan edistää. Toiminnan laajentamista maakuntaan on jo kokeiltu syksyllä 2007 käynnistyneillä kyläkierroksilla. Mukana kierroksilla olivat Jyväskylän taidemuseo, Keski-Suomen museo sekä Keski-Suomen elokuvakeskus. Kyläkierrokset toteutettiin yhteistyössä Elämän virtapiirit Keski-Suomi (ELVIKS) –hankkeen (nykyinen KIMPPA-hanke) kanssa. Kierrokset ulottuivat neljään kylään pohjoisen Keski-Suomen alueella. Niiden aikana pohdittiin kulttuurikäsityksiä, arvioitiin kylien kulttuuritarjontaa ja mietittiin, kuinka tarjontaa voisi parantaa. Kyliin haluttiin levittää kulttuuriluotsitoiminnan käytänteitä sekä tietoa museoiden ja elokuvakeskuksen toiminnasta, ja pohtia yhdessä keinoja kulttuuritoiminnan edistämiseen kylissä. (Turpeinen 2009.)

Jyväskylän alueella kulttuuriluotsitoimintaa aiotaan laajentaa yhteistyössä KIMPPA-hankkeen sekä kylä- ja asukasyhdistysten kanssa. Opetusministeriö on myöntänyt kulttuuriluotsitoiminnalle 10 000 euron avustuksen toiminnan kehittämiseen ja laajentamiseen uuden Jyväskylän alueelle vuodelle 2010. Laajentamismahdollisuuksia ja kehittämisehdotuksia pohdittiin kulttuuriluotsitoiminnan kehitysseminaarissa 3.11.2009 yhdessä kylä- ja asukasyhdistysten, toiminnan organisoijien, kulttuuriluotsien ja Jyväskylän kulttuurijohtajan kanssa. Kyläluotsitoiminta jäi resurssien puutteen vuoksi lyhytaikaisek-

si, mutta testattuja käytänteitä voisi kenties käyttää hyväksi alueellista laajentamista suunniteltaessa.

Taiteenlajeihin erikoistuminen

Tähän asti luotsien harrastukset ja mielenkiinnon kohteet ovat määrittäneet sitä, missä kohteissa he mieluiten luotsaavat. Kulttuuriluotseille on pienissä määrin järjestetty työpajoja, joissa on voinut tutustua mm. grafiikan menetelmiin, mutta työpajoja ei ole ollut mahdollista järjestää vuosittain. Taiteenlajeihin erikoistuminen on ollut luotsien oman harrastuneisuuden varassa. Kulttuuriluotseilta ei vertaistoiminnan periaatteiden mukaisesti odoteta suurempaa taide- ja kulttuurialan tietämystä kuin mitä heillä ennestään on. Taiteenlajeihin perehtyminen kuitenkin helpottaa opastamista, ja kulttuurista monipuolisesti kiinnostuneet luotsit ovat innokkaita osallistumaan mm. taidehistorian luentoihin, erilaisiin opastuksiin ja työpajoihin.

Uusimpana toiminnan erityismuotona kulttuuriluotseille tarjotaan räätälöityä tanssiluotsikoulutusta. Tanssiluotsit toimisivat muuten kulttuuriluotsien tapaan, mutta perinteisten luotsauskohteiden sijaan tai niiden lisäksi luotsi olisi perehtynyt tanssin eri lajeihin, ja häntä voisi pyytää mukaan erityisesti tanssiesityksiin ja -tapahtumiin. Tanssiluotsikoulutus olisi kulttuuriluotsikoulutuksen kaltainen, mutta tutustumiskerroilla perehdyttäisiin tanssiin työpajojen ja koreografitapaamisten kautta. (Ilmola 2009.)

Tanssi valikoitui ensimmäiseksi erikoistumis-taiteenalaksi Keski-Suomen Tanssin Keskuksen aloitteesta. Tulevaisuudessa erikoistumista on ajateltu laajentaa muihinkin taiteenaloihin kulttuuriluotsien mielenkiinnonkohteiden ja resurssien mukaan. Tanssiluotsin rinnalle voivat mahdollisuuksien mukaan tulla kuvataideluotsi, kirjallisuusluotsi, elokuvaaluotsi ja jopa medialuotsi. Tanssiluotsikoulutuksen myötä saadaan tietoa koulutuksen toimivuudesta, mikä on hyödyksi seuraavia koulutuksia suunnitellessa.

7.4 Sisäinen tiedotus

Kyselyn perusteella tiedotuksen osalta selkeäksi kehittämiskohteeksi nousi kulttuuri-
luotsien keskinäinen tiedotus. Myös sähköpostitiedotuksessa, joka enemmistön mukaan
on hyvin tai erinomaisesti toimivaa, on kehittämisen varaa. Osa ikääntyvistä kulttuuri-
luotseista ei omista tietokonetta tai käytä sähköpostia, joten he jäävät paitsi suurimmasta
osasta tiedotusta. Sähköpostia käyttämättömien kulttuuriluotsien määrä on kuitenkin
todella pieni, joten pääosin sähköpostitiedotusta voi pitää hyvin toimivana.

Koska luotsien keskinäinen tiedotus vaatii selkeästi parantamista, luotseille olisi suota-
vaa järjestää kohtaamisia esimerkiksi yhteisen illanvieton merkeissä, jolloin luotsit voi-
sivat vaihtaa kokemuksiaan. Kyselyn perusteella luotsitapaamiset ovat kaivattuja. Ta-
paamiset auttavat myös pitämään yllä ryhmän me-tunnetta ja siten mahdollisesti lisäävät
motivaatiota ja innostusta uusiin luotsauksiin sekä aktiiviseen, itsenäiseen tiedonha-
kuun.

Nettisivut

Kulttuuriluotsitoiminnalla ei toistaiseksi ole omia nettisivuja. Kulttuuriluotsikoordinaat-
torin konsultaation perusteella, näkyvyyden ja kulttuuriluotsien keskinäisen tiedottami-
sen edistämisen kannalta nettisivut olisivat kuitenkin tarpeelliset. Internetsivusto voisi
myös tukea myös perustiedon saamista sekä välityspalvelun toimivuutta.

Koulutuksissa jaettava informaatio on tähän mennessä lähetetty sähköpostilla, samoin
kuin tiedotteet uusista näyttelyistä, opastuksista ja tapahtumista. Nettisivuilla koulutuk-
sissa jaettava tieto olisi koottuna, samoin kuin ajankohtaiset tiedotteet. Sivustolta tulisi
löytyä myös linkit kulttuuriluotsikohteiden omille nettisivuille, sekä keskisuomalaisten
museoiden yhteiselle www.avoinmuseo.fi -sivustolle. Sivuilla olisi hyvä levittää myös
yleistä tietoa kulttuuriluotsien toiminnasta, kertoa kuinka heidän palveluitaan voi käyt-
tää sekä tiedottaa seuraavasta koulutuksesta. Vain luotseille tarkoitettulla keskustelupal-
talla voisi vaihtaa ajatuksia koulutuksen toimivuudesta, luotsauskokemuksista, kohteista
ja niiden sisällöistä sekä esittää kehittämis ehdotuksia koordinaattorille.

Kulttuuriluotseille lähetetyssä kyselyssä tiedusteltiin innokkuutta internet-keskustelupalstan käyttöön, mutta se ei saanut suurta suosiota vastanneiden keskuudessa. Vastanneista vain muutama (3) mainitsi keskustelupalstan vaikuttavan kiinnostavaltta. Keskinäisen kommunikaation toivottiin tapahtuvan kasvotusten esimerkiksi kuukausittaisissa luotsitapaamisissa, ei niinkään internetissä. Keskustelupalstan vierastaminen voi johtua siitä, että pääosin eläkeläisistä koostuva luotsijoukko ei ole tottunut sähköiseen viestimiseen.

Ongelmana nettisivujen suhteen ovat myös resurssit: sivut vaativat suunnittelun ja toteutuksen lisäksi jatkuvaa päivittämistä. Lisäksi nettisivujen käyttäjäkunta vaatii aktiivointia ja mahdollisesti koulutusta. Kulttuuriluotseille on aiemmin järjestetty sähköpostin käyttökoulutus, mikä on hyödyksi nettisivujen käyttökoulutusta suunniteltaessa. Kulttuuriluotsitoiminnan kehittämistilaisuudessa 3.11.2009 ajatus kulttuuriluotsien omista nettisivuista sai innokkaamman vastaanoton kuin kyselyn perusteella, mikä kertoo siitä, ettei kyselyssä esitettyä kysymystä keskustelupalstasta ole välttämättä ymmärretty täysin.

8 POHDINTA

Olen pyrkinyt kokoamaan opinnäytetyöhöni kulttuuriluotsitoiminnan eri ulottuvuuksia ja kehittämiskohteita sekä esittelemään laajennusmahdollisuuksia, joita tulevaisuudessa voidaan toteuttaa. Kulttuuriluotsitoiminnan kehittäminen on jatkuva ja luonnollinen osa toiminnan organisointia. Kehittämisen kohteet ja painopisteet muuttuvat koko ajan, mikä on luonut haastetta opinnäytetyön kirjoittamiselle. Oman haasteensa toiminnan kuvauksen laatimiselle on tuonut se, että aiempaa julkaistua kulttuuriluotsitoimintaa kokonaisuudessaan kuvaavaa materiaalia ei ole olemassa. Tiedon kokoaminen pienistä palasista yhdeksi kokonaisuudeksi oli juuri tästä syystä erityisen tarpeellista.

Opinnäytetyöprosessin aikana pyrin pitämään itseni objektiivisena tarkkailijana, vaikka osallistuin kulttuuriluotsitoimintaan monilla eri tavoilla. Pyrin ottamaan huomioon niin kulttuuriluotsien näkökulman kuin toiminnan organisoijienkin näkemykset toiminnan kehityskohteista. Kulttuuriluotsina toimiminen auttoi minua ymmärtämään paremmin toimintaan osallistumisen syitä. Kulttuuriluotseille lähetetyn kyselyn tulkinassa olen ottanut huomioon vastaajien määrän ja sen, että kysymysten asettelu on saattanut olla epäselvä. Havainnointi kulttuuriluotsitapaamisissa ja kulttuuriluotsien kanssa keskusteleminen auttoivat muodostamaan käsityksen oleellisimmista kehityskohteista.

Kulttuuriluotsikohteiden konsultointi toiminnan kehityskohtien suhteen olisi tuonut työhön lisää syvyyttä ja nostanut uusia näkökulmia. Kulttuuriluotseille suunnattu kysely, toiminnan organisoijien konsultointi sekä havainnointi antoivat kuitenkin riittävästi aineistoa opinnäytetyötä varten. Tiettyjen kulttuuriluotsikohteiden näkökulma tuli esille 27.5.2009 järjestetyn kehittämisseminaarin aikana käydyssä keskustelussa, ja ne on otettu huomioon työtä kirjoitettaessa.

Tässä tutkimuksessa ei paneuduttu kulttuuriluotsien asiakkaiden kokemuksiin syvällisesti, mutta luotseilta saadun palautteen perusteella kokemukset ovat olleet lähes aina positiivisia. Negatiivinen palaute on liittynyt kohteiden sisältöihin, joihin kulttuuriluotsitoiminnalla ei ole yhteyttä. Luotsatut ovat olleet yllättyneitä ja ilahuneita siitä, että heidät otetaan huomioon. He ovat myös maininneet, että kohteessa ei olisi tullut käytyä ilman kulttuuriluotsin opastusta. Luotsattavien kokemusten ja kulttuuriluotsitoiminnan

merkitysten ja sen aikaansaamien vaikutusten selvittäminen olisi mielenkiintoinen jatkokutkimuskohde. Erityisesti pitkäaikaissairaiden kanssa työskentelevien kulttuuriluotsien asiakkaille kulttuuriluotsin palveluilla voi olla todella suuri merkitys.

Myös kulttuuriluotsitoiminnan laajennusmuodot (toiminnan alueellinen laajentaminen, erityiskulttuuriluotsikoulutukset sekä taiteenlajeihin erikoistumiskoulutukset) voisivat tarjota jatkokutkimuksen aiheita. Uudenlaisten koulutusten suunnittelu, organisointi, toteuttaminen ja kehittäminen yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa sekä alueellisen laajentamisen käytäntöjen ideointi, kuvaus ja kehittäminen olisivat antoisia aiheita sekä työn tekijälle että tilaajalle.

Kulttuuriluotsitoiminta on hieno esimerkki siitä, kuinka pienillä resursseilla voidaan tuoda elämään lisää sisältöä, osallisuutta, onnistumisen kokemuksia ja hyvinvointia. Palvelun maksuttomuus on tärkeä osa matalan kynnyksen kulttuuritoimintaa, jolla pyritään löytämään kohteille sellaisia kävijöitä, joille kulttuurin pariin lähteminen vaatii erityisen ponnistuksen. Toivon, että opinnäytetyöni edesauttaa kulttuuriluotsitoiminnan käytäntöjen vakiintumista Jyväskylän alueella ja edistää uusien aluevaltauksien tekemistä niin maantieteellisesti kuin uusien taiteenlajienkin osalta.

Lähteet

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hyyppä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hyyppä, Markku T. & Liikanen Hanna-Liisa 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita.

Konlaan, Boinkum Benson 2001. Cultural Experience and Health: the coherence of health and leisure time activities. Umeå University Medical Dissertations.

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Kurki, Leena 2007. Innostava vanhuus. Sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Helsinki: FINN LECTURA.

Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Elektroniset lähteet

Jyväskylän kaupunki 2009. Viitattu 15.8.2009. http://jkl.fi/info/tietoja_jyvaskylasta

Karisto, Antti 2002. Mitä on kolmas ikä? Viitattu 20.10.2009. http://www.stkl.fi/jarjestojohto_karisto.html

Kehys 2009 a. Valtion taidemuseon kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet. Kulttuuria kaikille. Mitä on saavutettavuus. Viitattu 24.9.2009. <http://www.cultureforall.info/saavutettavuus>

Kehys 2009 b. Valtion taidemuseon kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet. Kulttuuria kaikille. Asenteellinen saavutettavuus. Viitattu 24.9.2009. <http://www.cultureforall.info/asenteet>

Kurki, Leena 2009. Sosiokulttuurinen innostaminen. Pro Humanum ry. Viitattu 19.8.2009. <http://www.prohumanum.fi/artikkelit/kurki.html>

Opetusministeriö 2009. Kulttuurin saavutettavuus. Viitattu 24.9.2009. http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/monikulttuurisuus/kulttuurin_saavutettavuus.html?lang=fi

Opetusministeriö, 2008:12. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä; Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Viitattu 9.11.2009.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm12.pdf?lang=en>

Opetusministeriö, 2006:6. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Opetusministeriön toimienpideohjelma 2006-2010. Viitattu 26.9.2009.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm_18_opm6.pdf?lang=fi

Valtion taidemuseo 2009. Kaikkien taidemuseo. Saavutettavuus ja diversiteetti Valtion taidemuseossa 2009-2013. Valtion taidemuseon mietinnöt ja strategiat. Vtm dnro 2/402/2009. Viitattu 26.9.2009.

http://www.fng.fi/fng/rootnew/fi/kehys/pdf/kaikkien_taidemuseo.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö 2003:4. Järjestöt sosiaali- ja terveystoiminnan toimijoina. Kansalaisjärjestötoiminnan strategia. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2003. Viitattu 26.9.2009.

http://pre20031103.stm.fi/suomi/hao/julkaisut/kansalais/kansa_strategia.pdf

Vapari 2009 a. Jyväskylän vapaaehtoistoiminnan keskus. Tervetuloa Jyväskylän kaupungin vapaaehtoistoiminnan Vaparin sivustoille. Viitattu 12.10.2009.

<http://www.jkl.fi/vapari>

Vapari 2009 b. Jyväskylän vapaaehtoistoiminnan keskus. Keitä me olemme. Viitattu 26.9.2009. <http://www.jkl.fi/vapari/keitameolemme>

Versova 2009 a. Vertaistuen ja vapaaehtoistyön kumppanuushanke. Hankkeen esittelyä. Viitattu 12.10.2009. <http://www.versova.fi/pages/vertaistuki.php>

Versova 2009 b. Vertaistuen ja vapaaehtoistyön kumppanuushanke. Vapaaehtoistyö. Viitattu 26.9.2009. <http://www.versova.fi/pages/vapaaehtoistyoe.php>

Versova 2009 c. Vertaistuen ja vapaaehtoistyön kumppanuushanke. Vertaisryhmätoiminnan merkityksestä. Viitattu 12.10.2009. <http://www.versova.fi/pages/vertaisryhmae-toiminta/vertaisryhmae-toiminnan-merkityksesta.php>

Versova 2009 d. Vertaistuen ja vapaaehtoistyön kumppanuushanke. Vertaistoimintaa Jyväskylässä. Viitattu 12.10.2009. <http://www.versova.fi/media/esitteet/vertais1102.pdf>

Julkaisemattomat lähteet

Hakkarainen, Maiju. 2007. Yhteistoiminnalliset menetelmät kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä – työoppimisraportti. Jyväskylän taidemuseo.

Ilmola, Sari 27.10.2009. Konsultointi.

Jyväskylän taidemuseo 2007. Suunnitelma alueellisesta toiminnasta.

Laitinen, Hanne 6.10.2009. Konsultointi.

Liikanen, Hanna-Liisa 5.10.2009. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimenpideohjelmaksi 2010-2014. Luonnos.

Turpeinen, Sirpa 2007. Kehittämishankesuunnitelma. KULTTUURILUOTSI – museoiden vapaaehtois- ja vertaistoiminnan kehittäminen yhteistyössä museoiden, sosiaali- ja terveyspalveluiden kolmannen sektorin sosiokulttuurista toimintaa. Jyväskylän taidemuseo.

Turpeinen, Sirpa 2008. Museopedagogian yleiset tavoitteet.

Turpeinen, Sirpa 5.10.2009. Konsultointi.

LIITE 1

Hyvät kulttuuriluotsit!

Kulttuuriluotsitoiminnan kehittämiseksi pyydämme teitä kertomaan kokemuksianne ja toiveitanne matkan varrelta. Vapaaehtoistoimintaan etsitään uusia muotoja, yhdessä toimien teemme luotsauksesta oman näköistä ja mielekästä. Kaikkien mielipiteet ja kommentit ovat tärkeitä, siksi pyydämmekin teitä käymään läpi kysymykset ja vastaamaan niihin kohtiin, joista teillä on kokemusta ja mielipiteitä. Vastaukset voi lähettää nimettömiä vastauskuorissa Jyväskylän taidemuseolle 31.12. mennessä.

terveisin

Sirpa Turpeinen,

Hanne Laitinen ja

Milka Manerus,

harjoittelija, Humanistinen ammattikorkeakoulu

Valitse seuraavista sopiva vaihtoehto ympyröimällä tai kirjoita vastaus annettuun tilaan.

1) Sukupuoli ja ikä

mies 1) -20 2) 21-35 3) 36-50 4) 51-65 5) 66-80 6) 81->

nainen 1) -20 2) 21-35 3) 36-50 4) 51-65 5) 66-80 6) 81->

2) Ammattiasema

1) ei ammatissa (esim. kotona hoitotyössä)

2) työntekijä

3) toimihenkilö

4) johtavassa asemassa oleva

5) yrittäjä tai maatalousyrittäjä

6) opiskelija

7) eläkeläinen

3) Harrastukset ja kiinnostuksen kohteet:**4) Oletko tällä hetkellä tai oletko ollut aiemmin mukana muussa vapaaehtoistyössä?**

En

Kyllä, missä?

5) Milloin kävit kulttuuriluotsikoulutuksen?

2006   2007   2008

6) Miten sait tietää kulttuuriluotsitoiminnasta?**7) Montako ryhmää olet luotsannut yhteensä?**

Ryhmällä ymmärretään vähintään yksi henkilö.

1) en yhtään

2) vähemmän kuin 5

3) 5 - 20

4) 21- >

8) Minkä kokoisia ryhmiä olet luotsannut?**9) Mitä kautta olet löytänyt luotsattavat ryhmät:**

1) Perhe, sukulaiset

2) Ystäväpiiri

3) Työpaikka

4) Harrastukset

5) Vapari (Vapaaehtoistoiminnan keskus)

6) Muu, mikä?

Onko Vaparin toiminta sinulle tuttua?	Kyllä	Ei
Oletko ollut mukana Vaparin toiminnassa?	Kyllä	Ei
Oletko halukas liittymään Vaparin toimintaan?	Kyllä	Ei
Jos et, niin miksi?		

10) Millaista palautetta olet saanut luotsattavilta?

11) Minkälaista luotselle suunnattua toimintaa toivot jatkossa järjestettävän?

(Voit ympyröidä useita eri vaihtoehtoja.)

- 1) Luentoja
- 2) Työpajoja
- 3) Retkiä
- 4) Näyttelyiden esittelyjä
- 5) Luositapaamisia
- 6) Jatkokoulutusta
- 7) Keskustelupalsta internetissä
- 8) Työnohjausta
- 9) Muuta, mitä?

12) Miten kulttuuriluotsina toimiminen on vaikuttanut:

- 1) Kulttuuriharrastuneisuuteesi
- 2) Työhösi
- 3) Vapaa-aikaasi
- 4) Muuhun, mihin?

13) Jos olet käyttänyt www.avoinmuseo.fi sivustoa, valitse sivuja parhaiten kuvaava vaihtoehto vastaamalla väittämiin. (5=täysin samaa mieltä, 4=osittain samaa mieltä 3= ei samaa eikä eri mieltä, 2= osittain eri mieltä, 1=täysin eri mieltä)

Sivut ovat helppokäyttöiset.	5 4 3 2 1
Tietoa on helposti saatavilla.	5 4 3 2 1
Sivuilta löytyy tietoa luotsitoiminnasta.	5 4 3 2 1

14)Miten kehittäisit www.avoinmuseo.fi sivuja?

15) Kuinka arvioisit tiedotusta: (0= en osaa sanoa)

1) Sähköpostitiedotus	5 4 3 2 1 0
2) Internet-sivuilla www.avoinmuseo.fi	5 4 3 2 1 0
3) Luotsien keskinäinen tiedotus	5 4 3 2 1 0
4) Muu tiedotus, mikä	5 4 3 2 1 0

16) Kuinka kehittäisit tiedotusta?

17) Miten eri museot ovat suhtautuneet luotseihin, esim vastaanotto ja ryhmien kanssa asiointi? Kirjoita jotain kaikista kohteista, joissa olet käynyt. Jatka takapuolelle tarvittaessa.

Keski-Suomen museo

Alvar Aalto-museo

Suomen käsityön museo

Jyväskylän taidemuseo

Jyväskylän yliopiston museo

Jyväskylän kaupunginteatteri

Keski-Suomen Luontomuseo

Galleria Becker

Kuokkalan Kartano

Jyväskylän kaupungin kirjasto

18) Mikä edellä mainituista on mielestäsi helpoin/miellyttävin luotsauskohde?

19) Missä kohteessa olet luotsannut useimmin?

20) Kuinka monta luotsihintaista lippua olet ostanut vuonna 2008?

Jyväskylän kaupungin teatteriin ____kpl

Jyväskylän sinfoniaan ____kpl

21) Millaisia kohteita haluaisit jatkossa mukaan kulttuuriluotsitoimintaan? Miksi?

22) Palautetta luotsitoiminnan järjestäjille

Kiitos vastauksistasi!